

Uspostavljanje zaštićenih područja u moru u Crnoj Gori: analiza glavnih prepreka i problema sa listom preporuka

Jul 2020. godine

Sadržaj

1	Uvod.....	3
2	Prethodne inicijative i planovi za zaštitu područja u moru u Crnoj Gori	3
3	Zakonski osnov za proglašavanje i upravljanje ZPM.....	8
3.1	Ključne odredbe Zakona o zaštiti prirode.....	8
3.2	Ostali propisi	11
3.2.1	Nacionalni propisi	11
3.2.2	Međunarodni propisi.....	15
3.3	Nedostaci pravnog okvira	16
4	Institucionalni okvir za uspostavljanje zaštićenih područja u moru	17
4.1	Opis institucija od značaja za ZPM: nadležnosti i kapaciteti.....	18
4.2	Nedostaci institucionalnog okvira	22
5	Uporedna iskustva u Mediteranu.....	24
6	Vrijednost usluga koje pružaju morski ekosistemi i zaštićenih područja.....	28
6.1	Dostupni podaci za Crnu Goru.....	30
6.2	EU studije.....	32
7	Identifikacija prepreka za uspostavljanje ZPM.....	34
8	Preporuke.....	36
8.1	Generalne preporuke	37
8.2	Preporuke za postupanje institucija	38
	Aneks I – Reference	39
	Aneks II – Pregled relevantnih propisa	41

1 Uvod

Analiza o glavnim preprekama i problemima vezanim za uspostavljanje zaštićenih područja u moru (ZPM) koja je prezentirana u ovom dokumentu urađena je za potrebe nevladine organizacije *Green Home* u okviru projekta *Podrška lokalnim zajednicama u zaštiti i promociji budućeg zaštićenog područja u moru – Katič*. Projekat finansira CEPF – Partnerski fond za kritične ekosisteme.

Za pripremu ovog dokumenta analizirani su pravni i institucionalni okvir za proglašenje i upravljanje ZPM u Crnoj Gori, proučena su iskustva drugih mediteranskih zemalja u ovoj oblasti i razmotreni dostupni podaci/ procjene o vrijednostima zaštićenih područja i usluga koje pružaju morski ekosistemi. Na osnovu ovih informacija, utvrđene su prepreke za uspostavljanje ZPM i date opšte i posebne preporuke za postupanje institucija u procesu proglašenja i organizacije upravljanja zaštićenim područjima u crnogorskom moru.

Analiza je rađena u periodu april – jul 2020. godine na osnovu dostupnih materijala i konsultacija sa predstavnicima organizacija i institucija uključenih u proces uspostavljanja ZPM.

2 Prethodne inicijative i planovi za zaštitu područja u moru u Crnoj Gori

U Crnoj Gori još uvijek (sredinom 2020. godine) nema zaštićenih područja u moru, što je rijedak primjer, ako ne i jedini, među evropskim i mediteranskim zemljama sa značajnom površinom akvatorijuma. Nepostojanje ZPM nije kompatibilno ni sa proklamovanim ciljevima zaštite prirode i pridruživanja EU.

U prethodnih petnaestak godina razmatrani su razni planovi za zaštitu morskih područja. Sprovedeno je i više projekata (podržanih uglavnom iz međunarodnih izvora) sa ciljem da se identifikuju područja od značaja za zaštitu i uspostavi odgovarajući vid upravljanja. Nažalost, ovi projekti nijesu doveli do proglašenja.

Okolnosti koje su uticali na ovakav ishod detaljnije su razmatraju u daljem tekstu dokumenta, dok se ovdje u kratkim crtama i u svrhu predstavljanja ključnih teza analize pominju neki od generalnih a veoma važnih razloga.

Nedostatak informacija i znanja o ekološki vrijednim lokacijama na moru navođeni su određeno vrijeme kao razlozi za izostanak napretka u uspostavljanju ZPM. Pored toga, u proteklom periodu su se čula mišljenja da zakonski okvir nije bio dovoljno precizan i razrađen da bi se mogla proglasiti ZPM. Argument koji je i danas aktuelan je neadekvatnost rješenja za upravljanje odnosno činjenica da propisi koji regulišu rad institucije imenovane za upravljača zaštićenih područja u moru ne omogućavaju

sprovođenje funkcije zaštite na način kako je to uobičajeno u zaštićenim područjima (na primjer organizacijom službe zaštite i sprovođenjem odgovarajućih mjera).

Kako su pojedina od ovih pitanja djelimično ili u potpunosti rješavana tokom vremena (npr. urađeno je dosta terenskih istraživanja za prikupljanje informacija o morskom biodiverzitetu¹, dopunjeni su propisi) a ZPM i dalje nijesu uspostavljena, utisak je da je suština problema u nedostatku volje i interesa nadležnih institucija – kako na državnom tako i na lokalnom nivou – da osiguraju zaštitu mora i podmorja na vrijednim lokacijama. Vjerovatni uzrok inertnosti i sada već preko deceniju dugog izbjegavanja proglašenja je bojazan da bi ZPM mogla ograničiti buduće razvojne planove i projekte i ugroziti ekonomske interese. Korijeni ovakvog rezonovanja su nedostatak znanja o važnosti i ulozi ZPM, ali i interesi pojedinaca ili grupa iz javnog i/ ili privatnog sektora koji formalnim ili neformalnim putem utiču na donosiocima odluka. Situacija nije karakteristična samo za Crnu Goru, ali rezultati u drugim zemljama govore da su institucije i mehanizmi zaštite morskog biodiverziteta bili djelotvorniji nego što je to slučaj kod nas. Realan problem u crnogorskom kontekstu jeste činjenica da ne postoji praktično iskustvo sa uspostavljanjem ZPM (što u pogledu upravljanja nosi određene specifičnosti u odnosu na uspostavljanje zaštićenih područja na kopnu). Iskustva stečena sa ZPM u drugim zemljama i dostupni podaci za Crnu Goru jasno pokazuju (o čemu će biti više riječi u poglavlju 6) da zaštićena područja nijesu samo obaveza i ograničenje već pored koristi za biodiverzitet nose i socio-ekonomske koristi i mogućnosti za razvoj i diversifikaciju ekonomskih aktivnosti.

Predlog za proglašenje ZPM na lokacijama koje se i danas razmatraju – Platamuni, Katič i Stari Ulcinj – formulisan je još 2007. godine u prvoj Nacionalnoj strategiji održivog razvoja (NSOR) i potvrđen Prostornim planom Crne Gore (PP CG) iz 2008. godine (sa važenjem do 2020. godine). Dvanaestak godina koje su protekle od donošenja ovih dokumenta i značajna sredstva (uložena kroz različite projekte) potrošeni su u međuvremenu – bez napretka u formalnom smislu.

Najznačajniji projekti koji su podržavali uspostavljanje ZPM u periodu 2009 – 2012. godine su projekat Programa za razvoj Ujedinjenih nacija (UNDP) i Globalnog fonda za životnu sredinu (GEF) *Jačanje održivosti sistema zaštićenih područja u Crnoj Gori*, projekti sprovedeni u okviru bilateralne saradnje sa italijanskim ministarstvom životne sredine, te aktivnosti sprovedene uz podršku UNEP MAP² Regionalnog centra za posebno zaštićena područja (SPA/RAC-a).

Kroz UNDP GEF projekat, podržana je (između ostalog) izrada studije izvodljivosti za uspostavljanje ZPM na lokaciji Platamuni. Studiju je po tada važećim propisima

¹ Do sada prikupljene informacije ne uključuju međutim kartografske prikaze rasprostranjenosti najznačajnijih staništa i vrsta, što je jedan od zahtjeva Zakona o zaštiti prirode iz 2016. godine za proglašenje zaštićenih područja.

² Program Ujedinjenih nacija za životnu sredinu – Mediteranski akcioni plan

pripremila Agencija za zaštitu životne sredine (sada Agencija za zaštitu prirode i životne sredine – AZPŽS) ali je po njenom završetku (2014. godine) proces zamro tako da se sada planira izrada nove studije za isto područje. Razlozi zbog kojih studija iz 2014. godine nije propraćena ostalim koracima ka proglašenju, tj. razlozi zbog kojih ministarstvo (nadležno za zaštitu životne sredine/ zaštitu prirode) nije dalo mišljenje a opština Kotor (nadležna, u to vrijeme, za donošenje Akta o proglašavanju) nije sprovela proceduru do kraja, nijesu jasno formulisani i predstavljeni javnosti.

Saradnja sa italijanskim ministarstvom životne sredine rezultirala je sa dva povezana projekta kroz koje je tokom nekoliko godina sproveden niz aktivnosti – od analiza i terenskih istraživanja do pripreme plana upravljanja – uglavnom vezanih za lokaciju Katič.

Prvi od dva projekta (*Realizacija plana upravljanja za pilot zaštićeno područje u moru u Crnoj Gori*) završen je 2010. kao priprema za izradu Studije zaštite za ZPM Katič u skladu sa odredbama tada važećeg Zakona o zaštiti prirode (iz 2008. godine). Po završetku ovog projekta uslijedile su (2011 i 2012. godine) izmjene zakonskog i institucionalnog okvira (izmjene Zakona o zaštiti prirode, integrisanje Zavoda za zaštitu prirode u AZPŽS). Italijansko ministarstvo je u istom periodu (2011/ 2012. godine) podržalo projekat MPA2 – *Uspostavljanje zaštićenog područja u moru Katič i procjena morskih i obalskih ekosistema Crne Gore* – koji je sprovela konsultantska kuća DFS. Projekat je imao četiri komponente: analizu zakonodavnog i institucionalnog okvira za upravljanje ZPM; pilot projekte; jačanje kapaciteta i edukaciju; i procjenu morskih i obalskih ekosistema za potrebe osmišljavanja nacionalnog sistema zaštićenih područja u moru. Za realizaciju projekta MPA2 uspostavljen je (pri tadašnjem Ministarstvu održivog razvoja i turizma) i savjetodavni odbor sa svrhom da se omogući učešće različitih aktera pri razmatranju i potvrđivanju rezultata projekta.

Da bi se utvrdio najbolji model za uspostavljanje i upravljanje ZPM u Crnoj Gori kroz MPA2 projekat urađena je sveobuhvatna analiza tadašnjeg zakonodavnog i institucionalnog okvira, kao i uporedna analiza rješenja koja su bila na snazi u Italiji, Francuskoj i Hrvatskoj. Na osnovu ovih analiza razrađena su tri moguća scenarija za uspostavljanje mreže ZPM u Crnoj Gori: 1) sva ZPM su nacionalni parkovi; 2) lokalno upravljanje ZPM; i 3) uspostavljanje hijerarhijskog sistema ZPM. Nažalost, ni u ovom slučaju nije bilo daljih koraka ka proglašenju (uprkos značajnim rezultatima projekta i savjetodavnom odboru koji je mogao da koriguje i usmjerava rezultate) tako da nijedan od ova tri scenarija nije isproban u praksi.

Projekat MPA2 je u značajnom obimu podržao i terenska istraživanja, a predloženi su i obuhvat i zone upravljanja za ZPM Katič. Interesantno je da je DFS projektom

predloženo da u sastav ZPM Katič uđu i djelovi mora koji gravitiraju Kraljičinoj plaži kod Čanja i Buljarici (lokacijama za koje su vezani planovi za izgradnju i razvoj turizma) na obalnom potezu dugom oko 11 km, koji u periodu od završetka projekta pa sve do nedavno nijesu bili predmet razmatranja u aktivnostima sprovedenim radi proglašenja ZPM. Inicijativom koju je Ministarstvo održivog razvoja i turizma (MORT) pokrenulo marta 2020. godine za planirano ZPM Katič ponovo je uzeta u obzir cijela teritorija predložena DFS projektom, što svakako predstavlja pozitivan razvoj događaja.

SPA/RAC je podržao istraživanja morskog biodiverziteta na više od 20 lokacija tokom 2008, 2011 i 2012. godine; lokacije koje su konačno predložene za uspostavljanje ZPM na osnovu ovih istraživanja bile su ostrvce Katič, Platamuni i ostrvo Stari Ulcinj.

Kao što se može vidjeti iz prethodnih informacija, tokom nekoliko godina po usvajanju NSOR iz 2007. godine i PP CG iz 2008. godine uloženi su značajni naponi da se ispituju vrijednosti i pripreme studije zaštite i modeli upravljanja. Te aktivnosti su potvrdile značaj prvobitno identifikovanih lokacija. Uslijedile su i izmjene zakonskog i institucionalnog okvira, ali ni to nije dalo konkretne rezultate u pravcu proglašenja.

Prostornim planom posebne namjene za obalno područje Crne Gore (PPPN OP) iz 2018. godine se još jednom kao prioriteti za zaštitu na moru potvrđuju lokacije Platamuni, Katič i Stari Ulcinji, pri čemu se, uzimajući u obzir rezultate sprovedenih projekata, izdvaja još nekoliko područja sa ekološki značajnim staništima i vrstama. Prema PPPN OP, kao moguća ZPM prepoznato je sedam slijedećih lokaliteta:

1. Luštica (od Mamule do rta Mačka);
2. **zona od rta Trašte do Platamuna** (sa užom zonom za strožiju zaštitu od rta Žukovac do rta Kostovica);
3. **šira zona ostrva Katič;**
4. zona od rta Volujica do Dobrih voda;
5. **zona od rta Komina do rta kod ostrva Stari Ulcinj;**
6. zona uvale Valdanos do Velike uvale;
7. Seka Đeran sa južnim dijelom zone ispred Velike plaže do ušća Bojane.

Uspostavljanje ZPM je takođe integrisano i prioritizirano kroz više aktuelnih nacionalnih politika i strategija, od kojih su najznačajnije Nacionalna strategije održivog razvoja do 2030. godine, Nacionalna strategija za zaštitu biološke raznovrsnosti (NSZBR) sa Akcionim planom 2016 - 2020, i Nacionalna strategija integralnog upravljanja obalnim područjem (NSIUOP).

NSOR do 2030. godine povezuje nacionalne planove i politike sa 17 globalnih ciljeva održivog razvoja (SDGs) gdje je jedna od ciljnih vrijednosti za cilj 14 (očuvanje i održivo korišćenje okeana, mora i morskih resursa) **zaštita najmanje 10% obalnih i morskih**

područja do 2020. godine. NSOR do 2030 godine i NSZBR takođe potvrđuju i u nacionalne politike integrišu Aichi ciljeve i zadatke za zaštitu biodiverziteta formulisane u sklopu UN Konvencije o biološkoj raznovrsnosti kojima se sve zemlje članice obavezuju na (između ostalog) zaštitu morskih ekosistema uspostavljanjem ZPM. Ciljevi i mjere NSIUOP koji su od posebnog značaja za ZPM odnose se na jačanje kapaciteta za upravljanje zaštićenim prirodnim dobrima i uspostavljanje funkcionalnog mehanizma za integralno upravljanje obalnim područjem. Neki od najrelevantnijih (za ZPM) NSOR ciljeva/ ciljnih ishoda prikazani su u **okviru 2-1**.

Okvir 2-1: NSOR ciljevi od značaja za zaštićena područja u moru

- Do 2020. godine, udio zaštićenih prirodnih dobara u površini obalnog područja je barem 10% (Aichi zadatak 11).
- Do 2020. godine, uspostavljena su 3 zaštićena područja u moru, a do 2030. godine udio morskih ekosistema u ukupnoj površini zaštićenoj radi očuvanja biološkog diverziteta je 10%; uspostavljena je mreža zaštićenih područja u moru.
- Do 2020. godine barem jedno zaštićeno područje u moru ima SPAMI status (status Posebno zaštićenog područja od značaja za Mediteran u skladu sa Protokolom Barselonske konvencije o područjima pod posebnom zaštitom i biodiverzitetu Sredozemlja - SPA/BD Protokol)
- Do 2020. godine uspostavljena je ekološka mreža u Crnoj Gori.
- Svim zaštićenim područjima upravljaju efikasne upravljačke strukture, uz maksimalno oslanjanje na kapacitete (JP) Nacionalnih parkova i JP (Agencije) za upravljanje morskim dobrom, kao i gdje se pokaže da postoje potrebni kapaciteti, uz oslanjanje na kapacitete lokalnih samouprava.
- Primjena ocjene prihvatljivosti je efikasna.
- Omogućena je reprezentativnost sistema zaštićenih područja.
- Do 2020. godine ukinute su subvencije štetne za biodiverzitet, a uvedene one kojim se podstiče očuvanje i održiva upotreba biodiverziteta (Aichi zadatak 3).

U toku je i UNEP GEF projekat *Promovisanje upravljanja zaštićenim područjima kroz integralnu zaštitu morskih i obalnih ekosistema u obalnom području Crne Gore*, za koji se očekuje da će konačno dovesti do uspostavljanja ZPM budući da je kao jedan od projektnih ishoda zacrtano proglašenje prioriternih obalnih/ zaštićenih područja u moru na lokacijama Platamuni, Katič i Stari Ulcinj sa površinom ne manjom od 2.301 ha. **Veoma je značajno – kako za zaštitu morskog biodiverziteta tako i za kredibilitnost politika zaštite prirode i pridruživanja EU – da se konačno proglase ZPM i nastavi sa radom na sistematičnoj i dugoročnoj zaštiti morskih ekosistema.** Osnovni podaci za tri prioritne lokacije dati su u **okviru 2-2**.

Okvir 2-2: Osnovne informacije o budućim ZPM u Crnoj Gori: Platamuni, Katič i Stari Ulcinj

Prva studija zaštite za Platamune urađena je 2014. godine i njome je predloženo proglašenje parka prirode za ukupno 1.076 ha na moru i blizu 2 ha na kopnu (od Rta Platamuni do Rta Žabica u dužini od oko 17 km). Strogi režim zaštite predložen je za 56,7 ha morskog područja. Specifične vrijednosti zbog kojih je predložena zaštita uključuju prisustvo značajnih staništa tretiranih EU zakonodavstvom uključujući staništa morske trave *Posidonia oceanica* (takođe *Cymodocea nodosa* na nekim lokacijama) i staništa (podvodnih) morskih pećina, kao i vegetaciju mediteranskih klifova obraslih endemičnim *Limonium* spp. te prisustvo drvenaste mlječičke *Euphorbia dendroides*. Pored *Posidonia-e* i *Cymodocea-e*,

registrovano je više globalno i regionalno važnih vrsta kao što su: alge *Cystoseira spinose* i *Lithophyllum lichenoides*, sunđer *Axinella demicornis*, koral *Cladocora caespitose*, morske zvijezde i krastavci *Centrostephanus longispinus*, *Paracentrotus lividus*, *Ophidiaster ophidianus*, *Holothuria forskali*, *Holothuria polii*, *Holothuria tubulosa*, mekušci *Lithophaga lithophaga*, *Pinna nobilis*, *Luria lurida*, *Tonna galea*, rakovi *Scyllarides latus*, *Scyllarus arctus*, *Palinurus elephas*, *Homarus gammarus* i riba sa IUCN Crvene liste – *Epinephelus marginatus*. Od značaja su i pejzažne i kulturne vrijednosti područja.

Za ostrvo Katič, područje od najvećeg značaja za zaštitu je prostor između rta Skočidevojka i Dubovice, od obalne linije ka pučini do dubine od oko 50 m, s tim što su za strogi režim zaštite razmatrane površine oko ostrvaca Sv. Neđelja i Katič. Vrijednosti koje ovaj lokalitet preporučuju za zaštitu su polja *Posidonia oceanica*-e ali i značajna riblja populacija gdje su tri najzastupljenije vrste *Diplodus vulgaris*, *Coris julis* i *Serranus scriba*. Značajne vrste beskičmenjaka su *Centrostephanus longispinus*, *Ophidiaster ophidianus*, *Lithophaga lithophaga*, *Luria lurida*, *Pinna nobilis*, *Tonna galea*. Površina koju pokriva *Posidonia* je 356 ha.

Područje oko ostrva Stari Ulcinj od interesa za zaštitu proteže se od obale do dubine od oko 35 – 40 m. Strogi režim zaštite razmatran je za dio između Kruča i Repa. Lokalitet je reprezentativan zbog *Posidonia*-e (u mjestima Rep, Opaljike, Kruče i obala ostrva), kao i ribljih i bentoskih zajednica (uključujući alge *Cystoseira*, *Padina pavonica*, *Codium* i *Flabellia*). Značajne riblje vrste na ovom području su *Epinephelus marginatus*, *Cetorhinus maximus*, *Carcharodon carcharias*, *Apogon imberbis*, *Boops boops*, *Chromis chromis*, *Coris julis*, *Diplodus annularis*, *Mullus surmuletus*, *Serranus cabrilla* i druge. Samo ostrvo je stjenovito i nije naseljeno, površine je od oko 1,8 ha. *Posidonia oceanica* pokriva površinu od oko 455 ha u području razmatranom za zaštitu.

Izvori: UNEP GEF projektni dokument; Studija izvodljivosti za Platamune (AZŽS, 2014)

3 Zakonski osnov za proglašavanje i upravljanje ZPM

Ključni zakon za uspostavljanje ZPM je *Zakon o zaštiti prirode* usvojen 2016. godine (SL CG 54/16) koji reguliše zaštićena područja i ostale vidove zaštite prirode i biološke raznovrsnosti. Budući da se područja koja su do sada razmatrana za zaštitu mora nalaze u teritorijalnim vodama Crne Gore koje su dio morskog dobra, značajan je, posebno u pogledu upravljanja, i *Zakon o morskome dobru* iz 1992. godine (SL Republike Crne Gore 14/92). Veoma je značajan i *Zakon o životnoj sredini mora* (SL CG 73/19) koji se između ostalog odnosi i na očuvanje morskih i obalnih ekosistema i biodiverziteta.

Osim ovih, relevantan je i niz drugih propisa kojima se regulišu oblasti kao što su zaštita životne sredine, prostorno planiranje, pojedini ekonomski sektori (npr. morsko ribarstvo), upravljanje vodama i drugi.

3.1 Ključne odredbe Zakona o zaštiti prirode

Zakon o zaštiti prirode – ZPP (SL CG 54/16) usvojen je sa ciljem da se unaprijedi usaglašenost nacionalnog zakonskog okvira iz oblasti zaštite prirode sa odredbama EU Direktiva o staništima i pticama.

Zaštita mora i podmorja propisana je članom 19, pri čemu se navodi da se očuvanje biološke raznovrsnosti mora, između ostalog, ostvaruje **uspostavljanjem morskih**

zaštićenih područja i sprovođenjem mjera očuvanja i zaštite vrsta i staništa.

Morska zaštićena područja i morska staništa značajna za opstanak ugroženih vrsta biljaka i životinja (kojima prijete izumiranje, endemskih ili zaštićenih vrsta) utvrđuju se u skladu sa ZZP i potvrđenim međunarodnim ugovorima.

ZZP dalje propisuje da se zaštićenim prirodnim dobrima mogu proglasiti odabrani dijelovi prirode koji imaju izraženu biološku, geološku, ekosistemsku ili predionu raznovrsnost kao i da u zaštićena prirodna dobra spadaju:

- 1) zaštićena područja - strogi i posebni rezervat prirode, nacionalni park, park prirode, spomenik prirode i predio izuzetnih odlika; i
- 2) područja ekološke mreže.

U skladu sa članovima 21 – 26 ZZP, svaka od šest zakonom predviđenih vrsta zaštićenih područja (koje su pobrojane u tački 1 iznad) može se proglasiti kako za kopnena tako i za morska područja, u skladu sa propisanom procedurom. Pored vrsta, ZZP propisuje (u članu 30) i kategorije zaštićenih područja kompatibilne IUCN kategorizaciji (kategorije Ia, Ib, II, III, IV, V i VI).

Prvi korak procedure proglašenja zaštićenih područja je **podnošenje zahtjeva za pokretanje postupka za izradu stručne dokumentacije odnosno Studije zaštite**. Proceduru pokreće tijelo/ institucija koje će kasnije usvojiti Akt o proglašavanju, što zavisno od vrste zaštićenog područja može biti jedinica lokalne samouprave, Vlada ili Skupština. Studiju zaštite radi AZPŽS i njom se preciziraju sva značajna pitanja za uspostavljanje zaštićenog područja poput vrijednosti područja, granica, zona zaštite, upravljačke strukture, izvora finansiranja i slično (sadržaj Studije opisan u članu 28 ZZP dat je u **okviru 3-1**).

Okvir 3-1: Sadržaj Studije zaštite definisan članom 28 ZZP

Studija zaštite sadrži: opis prirodnih, stvorenih i predionih odlika prirodnog dobra, karakteristike, odnosno **vrijednosti lokaliteta**, postojeće stanje resursa sa procjenom njihove valorizacije, prostorni raspored sa kartografskim prikazom rasprostranjenja najznačajnijih staništa i vrsta (ciljeva zaštite), ocjenu stanja područja, centralnu koordinatu zaštićenog područja, **mišljenje u pogledu stavljanja prirodnog dobra pod zaštitu, predlog razvrstavanja prirodnog dobra prema značaju, predlog kategorije i zona zaštite** (režima zaštite), predlog prostorne granice zaštićenog područja sa granicama zona i režimima zaštite, kartografski prikaz sa ucrtanim granicama zaštićenog područja, odnosno sa oznakom lokacije na osnovu podataka iz katastra nepokretnosti, koncept zaštite, unaprjeđenja, održivog razvoja, **način upravljanja tim područjem**, predlog mjera i uslova zaštite, predlog radnji, aktivnosti i djelatnosti koje se mogu obavljati u pojedinim zonama i režimima zaštite, radnje, aktivnosti i djelatnosti koje se ne mogu obavljati u pojedinim zonama i režimima zaštite, posljedice koje će donošenjem akta o proglašenju proisteći, a posebno u odnosu na vlasnička prava i zatečene privredne djelatnosti, kao i orijentaciona finansijska sredstva za sprovođenje akta o proglašavanju zaštićenog prirodnog dobra i druge elemente od značaja za stavljanje pod zaštitu prirodnog dobra.

Procedura proglašenja (**donošenje Akta o proglašavanju**) za prirodna dobra za koja Studije zaštite utvrdi da imaju svojstva zaštićenog područja predviđena je kako slijedi:

- Nacionalni park proglašava Skupština Crne Gore;
- Stroge i posebne rezervate prirode proglašava Vlada;
- Park prirode, spomenik prirode ili predio izuzetnih odlika koji se nalazi na području jedne jedinice lokalne samouprave (JLS) proglašava se odlukom skupštine JLS, po prethodno dobijenoj saglasnosti Ministarstva³ i mišljenjima organa državne uprave nadležnih za poslove poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, odnosno za poslove kulture;
- Park prirode, spomenik prirode ili predio izuzetnih odlika koji se nalazi na području više JLS proglašava Vlada na predlog JLS na čijoj se teritoriji nalazi, uz prethodno pribavljena mišljenja Ministarstva i organa državne uprave nadležnih za poslove poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, odnosno za poslove kulture;
- **Morska zaštićena područja** čija teritorija djelimično ili potpuno zalazi u zonu morskog dobra proglašava Vlada osim u slučaju da se radi o Nacionalnom parku (gdje bi proglašenje bilo u nadležnosti Skupštine).

U zaštićenim prirodnim dobrima zaštita se ostvaruje **izradom i sprovođenjem planova upravljanja**. Pored toga, AZPŽS izdaje odobrenja za radnje i aktivnosti u zaštićenim područjima kojima se osigurava da se projekti, radnje, aktivnosti i djelatnosti koje nijesu predmet plana upravljanja realizuju po prihvatljivim standardima u odnosu na ciljeve zaštite prirode i očuvanja prirodnih vrijednosti.

Prema članu 55 ZZP, **upravljач zaštićenog područja** određuje se Aktom o proglašavanju zaštićenog područja (a na osnovu predloga iz Studije zaštite). Isti član takođe predviđa da **zaštićenim područjima (osim nacionalnih parkova) koja se nalaze na području morskog dobra upravlja pravno lice nadležno za upravljanje morskim dobrom**.

Pored toga što reguliše zaštićena područja, ZZP propisuje proceduru za uspostavljanje **ekološke mreže** u skladu sa principima EU Direktiva o staništima i pticama. Ekološka mreža se proglašava u cilju zaštite i očuvanja stanišnih tipova i vrsta od interesa za Evropsku Uniju i Crnu Goru. Ekološku mrežu čine područja ekološke mreže koja mogu obuhvatiti i prirodne koridore. Proglašava je Vlada a područjima ekološke mreže koja se preklapaju sa nacionalno zaštićenim područjima (područjima gdje je zaštita proglašena od strane Skupštine ili Vlade) upravljачe isti upravljачi u cilju racionalizacije; za područja koja nijesu nacionalno zaštićena a koja će biti sastavni dio ekološke mreže upravljачe će odrediti Vlada.

³ Misli se na ministarstvo nadležno za zaštitu prirode odnosno životne sredine – sada Ministarstvo održivog razvoja i turizma.

3.2 Ostali propisi

Od ostalih nacionalnih propisa za ZPM su najvažniji zakoni o morskom dobru, zaštiti životne sredine i zaštiti morske sredine, a relevantan je i niz drugih propisa koji su u sažetoj formi opisani u dijelu 3.2.1. U dijelu 3.2.2 kratko su predstavljeni i relevantni međunarodni propisi. Detaljniji opis relevantnih nacionalnih propisa dat je u aneksu I.

3.2.1 Nacionalni propisi

Zakon o morskom dobru (SL RCG 14/92) reguliše upravljanje, korišćenje, unapređenje i zaštitu obale i morskog dobra. Prema ovom zakonu, obala se definiše kao pojas kopna, najmanje šest metara širok, počevši od vodoravne linije koja doseže najvišu tačku do koje dopiru valovi tokom najsnažnijih oluja. Morsko dobro obuhvata morskou obalu, luke, pristaništa, navoze, brane, grebene, plaže, hridi, lučke objekte, rtove, izvore, bunare i izvore na obali, ušća rijeka koje se ulivaju u more, kanale povezane sa morem, **morsko dno i pomorje kao i unutrašnje vode i teritorijalno more, prirodne resurse koji se u njima nalaze, te prirodna bogatstva epikontinentalnog pojasa**. Obalne vode rijeke Bojane u Crnoj Gori takođe se smatraju morskim dobrom.

Za upravljanje morskim dobrom formirano je Javno preduzeće Morsko dobro (JPMD). Budući da se sve do sada razmatrane lokacije za ZPM nalaze u zahvatu morskog dobra, članom 55 ZZP-a je, kao što je već rečeno, predviđeno da njima upravlja JPMD.

Problematika upravljanja ZPM je, pored potrebe osavremenjavanja rješenja iz *Zakona o morskom dobru* 14/92, bila razlog pripreme novog zakona čiji nacrt iz 2013. godine nije prošao skupštinsku proceduru tj. nije usvojen. Nacrtom je bilo predviđeno da se JPMD transformiše u Agenciju za upravljanje morskim dobrom, sa nadležnostima da, između ostalog, upravlja zaštićenim prirodnim dobrima koja se nalaze u obuhvatu morskog dobra, te da se stara o zaštiti specifičnih obalnih ekosistema (kao što su močvare, ušća, morska staništa, priobalne šume i dine). Nacrtom je takođe bilo predviđeno da se u sklopu Agencije formira služba zaštite koja bi se starala i o zaštićenim prirodnim dobrima i specifičnim obalnim ekosistemima (u skladu sa odredbama ZZP) i koja bi imala nadzornike (pandan čuvarskoj službi kod, na primjer, upravljača Nacionalnim parkovima). Bitno je napomenuti da je ovako koncipirana transformacija JPMD uzeta u obzir kod izmjena propisa o zaštiti prirode (iz 2016. godine) te donošenja značajnih planova i strateških dokumenata (npr. NSOR do 2030. godine). Nije međutim izvjesno kako će se stvari dalje razvijati budući da je od pojavljivanja nacrta prošlo više godina a da u međuvremenu nije bilo konkretnih pomaka vezano za transformaciju JPMD i rješenja od značaja za upravljanje ZPM.

Prema Zakonu o zaštiti morske sredine (SL CG 73/19), zaštita se između ostalog sprovodi (član 3) sa ciljem:

- **zaštite, očuvanja, sanacije i valorizacije i gdje je to moguće, obnavljanja strukture i funkcije morskih i obalnih ekosistema i zaštite biodiverziteta;**

- **očuvanja zaštićenih područja u moru i ekološki značajnih područja** u okviru mreže Natura 2000⁴;
- očuvanja cjelovitosti obalnih ekosistema.

Struktura, funkcija i procesi koji karakterišu morske i obalne sisteme odnosno njihova očuvanost su, u skladu sa odredbama ovog Zakona, bitan elemenat za definisanje dobrog ekološkog stanja (DES) morske sredine koji je, po ugledu na EU Okvirnu direktivu o morskoj strategiji (ODMS), centralni koncept Zakona odnosno EU Direktive koja je njime prenesena u crnogorske pravne propise. Program mjera koji se donosi i sprovodi radi postizanja i/ ili očuvanja DES-a sadrži i mjere koje se odnose na zaštićena područja u moru, ekosisteme i ekološki značajna područja u okviru mreže Natura 2000 (član 12).

Zakon o zaštiti životne sredine (SL CG 52/16) uvodi integralan pristup upravljanju životnom sredinom i definiše ciljeve i principe zaštite. Članom 18 se posebno tretira zaštita mora i obalnog područja na način da se propisuje: sprovođenje mjera za smanjenje i/ ili uklanjanja zagađenja, odnosno opterećenja u morskoj i obalnoj sredini; **očuvanje zaštićenih i ekološki značajnih područja u moru i obalnom području**; zaštita, očuvanje i obnavljanje morskih resursa; kao i sistematsko praćenje morskih i obalnih ekosistema. Zaštita mora vrši se imajući u vidu morski ekosistem i obalno područje kao nedjeljive cjeline i to: sprječavanjem štetnih zahvata sa negativnim posljedicama na morski ekosistem uključujući kumulativno i sinergijsko djelovanje; održivim korišćenjem prirodnih resursa; sprječavanjem zagađenja iz svih izvora uključujući i prekogranično zagađenje, i slično.

Zakon takođe propisuje obim i sadržaj programa praćenja stanja životne sredine i obavezu uspostavljanja informacionog sistema zaštite životne (uključujući potrebne podatke, obaveze u pogledu izvještavanja i javnog uvida). Ostala pitanja regulisana Zakonom obuhvataju odgovornost za štetu nanесenu životnoj sredini, finansiranje zaštite životne sredine i druga.

Zakon o planiranju prostora i izgradnji objekata (SL CG 64/17) reguliše sistem uređenja prostora i izgradnje. Zakon predviđa izradu dva ključna planska dokumenta i to:

- Prostornog plana Crne Gore; i
- Plana generalne regulacije Crne Gore

Prostorni plan Crne Gore je opšti planski dokument koji sadrži smjernice za izradu Plana regulacije, dok je ovaj zamišljen kao planski dokument kojim se detaljnije određuju ciljevi i mjere prostornog i urbanističkog razvoja, uz uvažavanje specifičnih potreba koje proizlaze iz regionalnih posebnosti. Planom generalne regulacije se takođe razrađuju ciljevi planiranja prostora i uređuje **racionalno korišćenje prostora i**

⁴ Po terminologiji Zakona o zaštiti prirode, radi se o ekološkoj mreži.

područja mora, u skladu sa ekonomskim, socijalnim, ekološkim i kulturno-istorijskim razvojem.

Zakonom je dalje predviđeno da Plan generalne regulacije obuhvata sjeverni, centralni i južni region, kao i područja nacionalnih parkova i površine pod zaštitom UNESCO-a. Pored kopnene teritorije koja obuhvata šest primorskih opština⁵, južni (primorski) region čine i teritorijalno more i isključiva ekonomska zona (definisani Zakonom o moru).

Zakonom je propisano da se Planom generalne regulacije određuju: namjena površina; uslovi uređivanja, izgradnje i korišćenja prostora; koridori i kapaciteti za infrastrukturu; granice građevinskih područja naselja; granice izdvojenih građevinskih područja van naselja; granice izdvojenih djelova građevinskog područja naselja; granice obuhvata za koje se razrađuju detaljna urbanistička rješenja; granice zona urbane sanacije; prostor predviđen za razradu urbanističkim projektima; **granice područja pod zaštitom do IUCN kategorije II⁶, međunarodno zaštićenih područja i područja ekološke mreže.** Plan takođe treba da sadrži (pored ostalih smjernica za sprovođenje) i smjernice za unapređenje i zaštitu prirode i životne sredine.

Predviđeno je da se Prostorni plan Crne Gore donosi za period od 20 godina, a Plan generalne regulacije za period od 10 godina.

Zakon o nacionalnim parkovima (SL CG 56/09 i 28/14) utvrđuje granice, stepen zaštite, ograničenja u pogledu izgradnje, dozvoljeno korišćenje resursa i način upravljanja nacionalnim parkovima. Zakonom je utvrđeno da nacionalnim parkovima upravlja privredno društvo čiji je osnivač Vlada i tu funkciju sada vrši Javno preduzeće Nacionalni parkovi Crne Gore (JPNP). Kao izvori finansiranja propisani su budžetski prihodi, naknade za korišćenje dobara nacionalnih parkova, donacije, krediti i drugi.

Zakon o moru (SL CG 17/07) uređuje unutrašnje morske vode, teritorijalno more, isključivi ekonomski pojas, isključivu ekonomsku zonu i epikontinentalni pojas. Zaštiti mora nije posvećena posebna pažnja, ali se u članu 9 navode dozvoljene radnje u moru, priobalnoj sredini i podmorju (koje moraju biti predmet odobrenja od strane nadležnih ministarstava u svakom konkretnom slučaju), dok se u članu 30 definišu obaveze očuvanja morske životne sredine u slučaju izgradnje, rada i korišćenja objekata u isključivom ekonomskom pojasu. Konačno, član 35 navodi da se prilikom sprovođenja istraživanja i korišćenja prirodnih bogatstava u isključivom ekonomskom pojasu moraju poštovati međunarodna i domaća pravila, procedure i standardi za zaštitu mora, živih resursa mora i morske životne sredine.

⁵ U skladu sa zakonom kojim se uređuje regionalni razvoj.

⁶ Odnosi se na stroge rezervate prirode, neizmijenjena ili malo izmijenjena zaštićena područja prirode i nacionalne parkove.

Zakon o morskom ribarstvu i marikulturi (SL CG 56/09, 40/11, 47/15) sa relevantnim podzakonskim aktima reguliše ograničavanje, kontrolu i praćenje različitih kategorija morskog ribarstva. Članovi 6 i 7 ovog Zakona odnose se na zaštitu morske životne sredine i živih morskih resursa tako da se navodi (član 6) da *se riba i drugi morski organizmi, kao i biodiverzitet mora, moraju štititi od ugrožavanja njihove vitalne životne sredine i prekomjernog iskorišćavanja*, dok se članom 7 navode zabrane i obaveze koje se odnose na ribarstvo i marikulturu u cilju zaštite biološke raznovrsnosti i stanja životne sredine. Članom 7 se takođe dopušta postavljanje vještačkih podvodnih grebena radi očuvanja biološke raznovrsnosti i uslova u životnoj sredini tamo gdje je moguće uspostavljanje novih staništa.

Pored ovih, na zaštitu životne sredine mora i morskog biodiverziteta indirektno utiču (tj. doprinose joj) i slijedeći propisi:

- Zakoni o procjeni uticaja na životnu sredinu (SL CG 75/18) i strateškoj procjeni uticaja (SL CG 59/11, 52/16) koji propisuju procedure procjene uticaja za projekte, planove ili programe koji mogu imati značajne negativne uticaje. Ocjena prihvatljivosti za područja ekološke mreže propisana je Zakonom o zaštiti prirode (član 46) kao postupak koji se sprovodi kad postoji mogućnost da plan, program ili projekat – posebno ili u kombinaciji sa drugim planovima, programima i projektima – može imati značajan negativan uticaj na ciljeve očuvanja i negativan uticaj na integritet područja ekološke mreže.
- Zakon o vodama (SL CG 84/18) uređuje upravljanje vodama na integralan način i u cilju postizanja dobrog statusa svih voda, a odnosi se, između ostalog, i na površinske i podzemne vode i mješovite vode ušća rijeka koje se ulivaju u more, te vode priobalnog mora (pod uticajem od zagađenja sa kopna). U skladu sa ovim Zakonom definisano je vodno područje⁷ Jadranskog sliva kao dio međunarodnog vodnog područja Jadranskog mora na teritoriji Crne Gore, koje obuhvata slivove Zete, Morače, Skadarskog jezera, Bojane, Trebišnjice i vodotoke područja Crnogorskog primorja koji se direktno ulivaju u Jadransko more, sa pripadajućim podzemnim i priobalnim morskim vodama.
- Zakon o zaštiti mora od zagađivanja sa plovnih objekata (SL CG 27/14) uređuje zaštitu mora od zagađivanja sa plovnih objekata koji plove ili se nalaze u unutrašnjim morskim vodama i teritorijalnom moru, prihvata i rukovanje otpadom u lukama, kao i odgovornost i naknadu štete u slučaju zagađivanja.
- Zakon o sigurnosti pomorske plovidbe (SL CG 71/17) uređuju uslove za pomorske objekte, posadu i plovne objekte koji plove unutrašnjim morskim vodama i teritorijalnim morem.

⁷ Za svako vodno područje određuju se područja posebne zaštite voda da bi se, između ostalog, očuvala staništa biljnih i životinjskih vrsta koja direktno zavise od vode. Po Zakonu o vodama, zaštićena područja su: a) sva vodna tijela namijenjena korišćenju za ljudsku upotrebu; b) područja namijenjena zaštiti ekonomski važnih akvatičnih biljnih i životinjskih vrsta; c) vodna tijela ili njihov dio namijenjen rekreaciji, uključujući i područja određena za kupanje; d) područja podložna eutrofikaciji i osjetljiva na nitrate; i e) **područja namijenjena zaštiti staništa ili vrsta gdje je održavanje ili poboljšanje statusa voda bitan uslov za njihov opstanak i reprodukciju u skladu sa programom Natura 2000**. Zaštićena područja upisuju se u registar zaštićenih koji vodi Uprava za vode.

- Rješenje o stavljanju pod zaštitu rijetkih, prorijeđenih, endemičnih i ugroženih biljnih i životinjskih vrsta (SL CG 76/06) odnosno nacionalna lista zaštićenih vrsta koja uključuje relevantne morske i obalne vrste; lista nije u potpunosti usaglašena sa međunarodnim propisima.

3.2.2 Međunarodni propisi

Za zaštitu biodiverziteta uopšte kao i za zaštićena područja u moru od značaja je niz međunarodnih konvencija, sporazuma i protokola. Do sada su ratifikovani/ u nacionalni pravni sistem ugrađeni slijedeći međunarodni instrumenti u oblasti zaštite prirode i biodiverziteta:

1. UN Konvencija o biološkoj raznovrsnosti (UN CBD);
2. Kartagena Protokol o biološkoj raznovrsnosti;
3. Konvencija o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja (Bonska konvencija);
4. Konvencija o zaštiti evropskih divljači i prirodnih staništa (Bernska konvencija);
5. Konvencija o vlažnim područjima (Ramsar Konvencija);
6. UNESCO Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine;
7. Evropska Konvencija o predjelima;
8. Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama flore i faune (CITES Konvencija);
9. UN Konvencija o borbi protiv dezertifikacije u zemljama koje se suočavaju sa ozbiljnom sušom i/ ili dezertifikacijom, posebno u Africi;
10. Sporazum o zaštiti kitova *Cetacea* u Crnom moru, Sredozemnom moru i susjednom atlantskom području – Accobams;
11. Protokol Barselonske konvencije o područjima pod posebnom zaštitom i biodiverzitetu Sredozemlja (SPA/BD Protokol);
12. Sporazum o zaštiti afričko-evroazijskih migratornih ptica močvarica (AEWA);
13. Sporazum o zaštiti šišmiša u Evropi (EUROBATS).

Pored ovih, u nacionalni pravni okvir se kroz proces pridruživanja integrišu i EU propisi u ovoj oblasti.

Međunarodni pravni okvir je relevantan za ZPM kako zbog ciljeva koji njegovim potvrđivanjem i/ ili transponovanjem postaju i nacionalna obaveza, tako i zbog identifikacije ugroženih/ osjetljivih staništa i vrsta od interesa za očuvanje. Za identifikaciju staništa i vrsta posebno su značajni:

- EU Direktiva o staništima (92/43), Prilog I (Prirodni tipovi staništa od interesa za Zajednicu), Prilog II (Životinjske i biljne vrste od interesa za Zajednicu), Prilog IV (Strogo zaštićene vrste) i Prilog V (Vrste čija eksploatacija je regulisana);
- SPA/BD Protokol Barselonske konvencije, Prilog II (Ugrožene ili vrste kojima prijete ugrožavanja) i Prilog III (Vrste čija je eksploatacija regulisana);

Lista Bernske Konvencije za koju se određuju Emerald staništa i vrste (Prilog I i II Konvencije)⁸.

Saglasno zahtjevima navedenim u globalnim Aichi ciljevima UN CBD-a, **najmanje 10% morskih** i obalnih odnosno 17% kopnenih **područja**, posebno onih od naročite važnosti za biodiverzitet i funkcionisanje ekosistema, **treba da bude očuvano** kroz ekološki reprezentativne i dobro povezane sisteme zaštićenih područja i drugih mjera zaštite kojima se efikasno upravlja (do 2020. godine). Kao što je već pomenuto, ove i relevantne SDG ciljne vrijednosti su integrisane u nacionalne politike kroz NSOR do 2030. godine i Nacionalnu strategiju biodiverziteta sa Akcionim planom.

Glavne aktivnosti koje su do sada sprovedene u cilju identifikacije ekološki značajnih staništa i vrsta (u skladu sa međunarodnim propisima) su utvrđivanje 32 područja kandidata za Emerald ekološku mrežu⁹, od kojih se 12 nalazi u priobalnom području ili na moru. Veoma su značajne i tekuće aktivnosti podržane kroz IPA¹⁰ projekte na uspostavljanju Natura 2000 mreže (na osnovu EU Direktiva o pticama i staništima).

3.3 Nedostaci pravnog okvira

Do 2014. godine, Zakon o zaštiti prirode nije eksplicitno pominjao zaštićena područja u moru. Izmjenama i dopunama ZZP iz 2016. godine dalje su obrađene specifičnosti vezane za ZMP. Budući da poslije ovih promjena nije došlo do proglašenja, utisak je da zakonske formulacije nijesu bile realna smetnja ni ranije. Propisi koji su sada na snazi smatraju se adekvatnim i dovoljno fleksibilnim da se proglaše ZPM i da se uspostave adekvatni mehanizmi upravljanja. Određena otvorena pitanja ili nedorečenosti ipak postoje, a njihova dalja razrada (moguće i kroz donošenje odgovarajućeg protokola i obavezujućih smjernica za upravljanje ZPM) doprinijela bi proglašenju i osigurala efikasnost u upravljanju.

Prema mišljenju JPMD, Zakon o morskom dobru iz 1992. godine ne predstavlja adekvatan osnov za upravljanje zaštićenim područjima (kako na kopnu tako i na moru) odnosno koči transformaciju preduzeća u agenciju ili drugo tijelo koje bi moglo da formira službu zaštite. Nacrt zakona iz 2013. godine koji je to omogućavao nije usvojen (uglavnom zbog otpora koje prema djelovanju JPMD pokazuju opštine) pa posljednjih nekoliko godina imamo *status quo* što se tiče priprema JPMD da djeluje kao upravljač ZPM. Zaštićena područja u moru ne treba da budu talac nemogućnosti (ili nedostatka interesa) JPMD da se transformiše i sprovede nadležnosti koje su mu povjerene Zakonom o zaštiti prirode. *Status quo* se mora okončati – prevazilaženjem problema na relaciji JPMD – opštine i omogućavanjem razvoja kapaciteta za upravljanje ZPM u okviru

⁸ U Crnoj Gori, to su 156 tipova staništa u dva biogeografska regiona (alpski i mediteranski), kao i 20 vrsta sisara, 9 vrsta vodozemaca i gmizavaca, 108 vrsta ptica, 13 vrsta riba, 8 vrsta beskičmenjaka i 5 vrsta biljaka.

⁹ Područja od posebnog interesa za zaštitu na evropskom nivou – ASCIs – u skladu sa kriterijima Bernske konvencije.

¹⁰ Instrument pred-pristupne pomoći EU

ove, ili pak otvaranjem mogućnosti za uključivanje drugih institucija u upravljanje. Ne treba zaboraviti mogućnost proglašenja ZPM kao nacionalnog parka, što bi automatski značilo razmatranje i primjenu drugačijih organizacionih rješenja za upravljanje.

Donošenje novog Zakona o zaštiti morske sredine krajem 2019. godine kojim se uvodi ekosistemski pristup i postizanje DES-a predstavlja značajno pojačanje zakonskog okvira za očuvanje morskog biodiverziteta na strateškom planu. Integralan, ekosistemski pristup upravljanju morem i morskim resursima je karika koja je nedostajala tako da će ovaj Zakon, ako bude dosljedno primjenjivan, dati snažan podsticaj proglašenju i adekvatnom upravljanju ZPM.

U zaključku se može reći da su nacionalni propisi i politike, kao i preuzete međunarodne obaveze (uključujući i obaveze u procesu pridruživanja EU) jasni i nedvosmisleni u pogledu neophodnosti i načina uspostavljanja ZPM. Analiza zakonskih propisa pokazala je da je pravni okvir povoljan te da nema značajnih prepreka za proglašenje ZPM. Određena nepreciznost je utvrđena kod odredbi koje se odnose na upravljanje ZPM, gdje je nadležnost (Zakonom o zaštiti prirode) povjerena JP Morsko dobro pri čemu postojeći zakonski okvir za djelovanje ovog preduzeća nije dovoljno širok da osigura djelotvorno upravljanje ZPM. Smatramo, međutim, da ova pravna praznina ili nekonzistentnost nije od presudnog značaja odnosno da se može lako korigovati ili premostiti na više načina. Iskustva drugih jadranskih zemalja (više detalja u [poglavlju 5](#)) takođe pokazuju da se za upravljanje ZPM uspješno koriste različiti pristupi.

4 Institucionalni okvir za uspostavljanje zaštićenih područja u moru

Različite institucije imaju nadležnosti u proceduri proglašenja zaštićenih područja. Zahtjev za izradu studija zaštite mogu podnijeti jedinice lokalne samouprave, Vlada ili Skupština, koji po završetku Studije donose Akt o proglašavanju. Nadležnost zavisi od vrste zaštićenog područja koje se ima u vidu pri podnošenju zahtjeva odnosno od predloga koji se formuliše tokom izrade Studije zaštite. Zbog specifičnosti ZPM (koja će se po prirodi stvari najvećim dijelom ili u cjelini nalaziti u zoni morskog dobra), ZZP nadležnost za podnošenje zahtjeva i proglašenje pripisuje Vladi tako da je njena uloga primarna. Ipak, ukoliko se za neko područje bude razmatrala mogućnost proglašenja nacionalnog parka, po ZZP bi nadležnost proglašenja pripala Skupštini. Mišljenja smo takođe da odredbe o nadležnosti Vlade kod uspostavljanja ZPM ne treba da rezultiraju isključenošću jedinica lokalne samouprave iz procesa proglašavanja i organizacije upravljanja zaštićenih područja. Naprotiv, potrebno je razvijati interes opština da se uključe i daju svoj doprinos kao važni akteri od kojih će u značajnoj mjeri (kroz uticaj na planiranje i odvijanje ekonomskih djelatnosti odnosno kroz sprovođenje mjera zaštite životne sredine) zavisiti efikasnost zaštite i koji će imati koristi od uspostavljanja ZPM.

Kroz konsultativni proces (obavezni i dobrovoljni) i učešće javnosti, znatno širi spektar društvenih aktera ima uloge/ odgovornosti u procesu uspostavljanja zaštićenih

područja – davanjem saglasnosti, dostavljanjem mišljenja, doprinosom u fazi izrade studija zaštite ili javnim raspravama, i slično. Za proglašenje zaštićenih područja je, na primjer, obavezno dobijanje saglasnosti/ mišljenja ministarstava nadležnih za poslove zaštite prirode, vodoprivrede i kulture, ali se u proces (govoreći na osnovu iskustava sa proglašavanjem zaštićenih područja na kopnu) uključuju/ mogu uključiti i druge institucije i društveni akteri čiji mandati i oblasti djelovanja imaju direktne ili indirektno veze sa zaštićenim područjima. Studije zaštite uvijek radi AZPŽS.

Kad je riječ o upravljanju ZPM, direktna nadležnost je pripisana JP Morsko dobro, ali ZZP ne isključuje ni druge mogućnosti. Ukoliko bi studija zaštite, na primjer, pokazala da određeno morsko područje ima kvalitete koji iziskuju zaštitu u rangu nacionalnog parka, izvjesno je da bi se kod organizacije upravljanja u obzir morale uzeti nadležnosti i kapaciteti JP Nacionalni parkovi.

4.1 Opis institucija od značaja za ZPM: nadležnosti i kapaciteti

Među organima državne uprave, ključnu ulogu za ZPM ima **Ministarstvo održivog razvoja i turizma (MORT)**. MORT je nadležno za: donošenje politike za zaštitu prirode, donošenje zakona, usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa EU politikama i pravnom tekovinom koja se odnosi na zaštitu prirode, uključujući koordinaciju uspostavljanja mreže Natura 2000, izvještavanje Evropskoj komisiji, uključivanje zainteresovanih strana, edukaciju i komunikacione aktivnosti, i slično. Saglasnost odnosno mišljenje MORT-a neophodna je u procesu proglašenja zaštićenih područja. Ministarstvo takođe ima centralnu ulogu u sistemu prostornog planiranja i razvoja turizma u Crnoj Gori.

MORT vrši upravni nadzor nad radom nekoliko javnih institucija od značaja za ZPM, uključujući:

- Agenciju za zaštitu prirode i životne sredine;
- JP Morsko Dobro (zaduženo za upravljanje ZPM);
- JP Nacionalni parkovi Crne Gore (zaduženo za upravljanje nacionalnim parkovima),

Agencija za zaštitu prirode i životne sredine (AZPŽS) osnovana je 2008. godine a od 2012. godine u njen sastav je integrisan Zavod za zaštitu prirode sa svojim stručnim kadrom. Agencija ima slijedeće organizacione jedinice:

- Sektor zaštite prirode, monitoring, analizu i izvještavanje;
- Sektor za izdavanje dozvola;
- Sektor za vođenje informacionog sistema iz oblasti životne sredine;
- Odjeljenje za radiološku i nuklearnu sigurnost i bezbjednost i zaštitu od jonizujućeg i nejonizujućeg zračenja;
- Odjeljenje za upravljanje hemikalijama.

Nadležnosti AZPŽS vezane za zaštitu prirode su: praćenje stanja biodiverziteta (staništa i vrsta); izrada studija zaštite u procesu uspostavljanja zaštićenih područja; naučna istraživanja sa ciljem zaštite prirode i biodiverziteta; priprema i održavanje baza podataka koje se odnose na životnu sredinu (uključujući biodiverzitet); sprovođenje procedura procjene uticaja (projektne i strateške); izdavanje dozvola za sakupljanje, uzgajanje, držanje i promet divljih životinjskih, biljnih vrsta i gljiva; izdavanje dozvola za naučna istraživanja i edukativne aktivnosti u zaštićenim prirodnim dobrima kao i za speleološke aktivnosti; definisanje mjera zaštite staništa i vrsta; sprovođenje procedura ocjene prihvatljivosti, utvrđivanje preovlađujućeg javnog interesa i kompenzatornih mjera; edukativne aktivnosti; obezbjeđivanje slobodnog pristupa informacijama iz oblasti zaštite prirode, i druge.

Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom (JPMD) osnovano je 1992. godine u skladu sa Zakonom o morskom dobru sa zadatkom da se bavi upravljanjem, zaštitom, unapređenjem i korišćenjem morskog dobra (koje obuhvata 2.504 km² morskog prostora¹¹ i 49 km² na kopnu). JPMD ima sjedište u Budvi i dvije područne kancelarije u Herceg Novom i Ulcinju. U preduzeću radi ukupno 26 zaposlenih, a glavne organizacione jedinice su:

- Služba za opšte i pravne poslove;
- Ekonomsko-finansijska služba;
- Služba za ustupanje morskog dobra na korišćenje;
- Služba za uređenje i izgradnju morskog dobra;
- Služba za održivi razvoj;
- Služba za upravljanje lukama od lokalnog značaja i pomorstvo; i
- Služba za kontrolu morskog dobra.

Najznačajnije djelatnosti JPMD su: davanje u zakup plaža i lokacija za postavljanje privremenih turističkih i uslužnih objekata tokom ljetnje sezone; izgradnja i održavanje obalne infrastrukture kao što su bedemi, luke, dokovi i druge javne površine; upravljanje lokalnim lukama; praćenje kvaliteta vode za kupanje na plažama; međunarodna saradnja i učešće u međunarodnim projektima; promocija zaštite životne sredine; **saradnja sa lokalnim samoupravama i nacionalnim agencijama za upravljanje zaštićenim područjima**, te druga pitanja životne sredine. JPMD međutim nema nadležnosti za inspekcijske poslove i sprovođenje propisa pa se u tom dijelu oslanja na relevantne službe. Poslove opšteg nadzora i inspekcije u vezi sa zaštitom životne sredine zajednički obavljaju državne i lokalne institucije (Uprava za inspekcijske poslove, Komunalna inspekcija i Komunalna policija).

¹¹ Prema PPPN OP, ukupna površina crnogorskog akvatorijuma je 6.347 km².

Po Zakonu o zaštiti prirode, JPMD je zaduženo za upravljanje zaštićenim prirodnim dobrima u zoni morskog dobra. JP **Morsko dobro** međutim **nema praktičnog iskustva** u toj oblasti (nije ga moglo steći) **niti pravni osnov i organizacionu strukturu za sprovođenje funkcije zaštite**, što je svakako nedostatak koji se mora prevazići – omogućavanjem transformacije JPMD ili nalaženjem drugih rješenja za upravljanje ZPM (uz korišćenje kapaciteta koje je ovo preduzeće izgradilo u skoro tri decenije rada u području morskog dobra).

JP Nacionalni parkovi (JPNP) je institucija koja ima najduže iskustvo u upravljanju zaštićenim područjima u Crnoj Gori (osnovano je 1992. godine). Osnivač preduzeća je Skupština Crne Gore. Službe zajedničkih poslova JPNP sa sjedištem u Podgorici djeluju kroz šest organizacionih jedinica (služba direktora; služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj; za promociju, edukaciju i turizam; pravne poslove; finansijske poslove; i administrativno-tehničku podršku). Posebne organizacione jedinice postoje za svaki od pet nacionalnih parkova, sa zadatkom da ostvaruju ciljeve zaštite i sprovede planove upravljanja. Svaki od nacionalnih parkova ima službu za stručno-administrativne poslove, službu zaštite i službu za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture.

Za ostala (kopnena) zaštićena područja u Crnoj Gori zaduženi su upravljači koji se imenuju aktima o proglašenju. U posljednje vrijeme, to su uglavnom strukture koje se osnivaju od strane jedinica lokalne samouprave i koje u pojedinim slučajevima objedinjuju resurse lokalnih i/ ili regionalnih razvojnih ili turističkih organizacija. Bitno je takođe napomenuti da za određeni broj zaštićenih područja u Crnoj Gori upravljači ne postoje tj. ne uspostavljaju se ni više godina po proglašavanju zaštite.

Značajnu ulogu ima i **Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja (MPRR)**, prije svega zbog nadležnosti u oblasti upravljanja i zaštite vodnih resursa. Pozitivno mišljenje MPRR-a neophodno je u procesu proglašenja zaštićenih područja. Ostale nadležnosti MPRR koje se tiču biodiverziteta odnose se na upravljanje i zaštitu šuma, ribarstvo, lovstvo, agro-biodiverzitet, Kartagena protokol, bio-sigurnost, genetski modifikovane organizme i pesticide. Ministarstvo vrši nadzor nad radom nekoliko institucija državne uprave, uključujući upravu za vode.

Uprava za vode vrši poslove utvrđene Zakonom o vodama i priprema stručne osnove za određivanje voda od značaja za Crnu Goru, kategorizaciju voda i vodnih objekata, kao i za izradu propisa, planova i programa u oblasti upravljanja vodama. **Savjet za vode** je tijelo koje daje predloge od značaja za unaprjeđenje stanja u oblasti voda, pruža stručnu pomoć prilikom izrade strategija, nacionalnih programa i planova upravljanja vodama, daje stručne predloge za edukaciju javnosti o značaju vode kao javnog dobra, i slično.

Ministarstvo kulture nadležno je za zaštitu nacionalnog kulturnog nasleđa, vršenje inspekcija na lokacijama kulturnog nasleđa, informisanje javnosti i podizanje svijesti o

kulturnom nasleđu, međunarodnu saradnji i slično. Pozitivno mišljenje Ministarstva kulture neophodno je u procesu proglašenja zaštićenih područja. U sklopu ministarstva djeluje i **Uprava za zaštitu kulturnih dobara**.

Ministarstvo saobraćaja i pomorstva (MSP) zaduženo je, između ostalog, za pomorski saobraćaj, sigurnost pomorske plovidbe, trgovačkih brodova i luka otvorenih za međunarodni saobraćaj, prevenciju i preduzimanje hitnih mjera u slučaju zagađenja mora sa brodova, prevoz opasnih roba u moru u skladu sa posebnim zakonom, i slično. Ministarstvo ima nadzornu ulogu nad radom Uprave pomorske sigurnosti i Lučke uprave.

Uprava pomorske sigurnosti djeluje u sastavu MSP i njene funkcije uključuju tehničku inspekciju plovnih objekata, vođenje registra jahti, zaštitu mora od zagađenja sa plovnih objekata, nadzor i kontrolu pomorskog saobraćaja, razvoj i vođenje informaciono-tehničkog sistema, traganje i spašavanje na moru, kao i uređivanje i održavanje pomorske signalizacije. **Lučka uprava** takođe djeluje u sastavu MSP i vrši upravne i stručne poslove vezano za luke od nacionalnog značaja. **Lučke kapetanije** vrše upravne, inspeksijske i tehničke poslove u oblasti sigurnosti i bezbjednosti plovidbe (djelujući, takođe, u okviru MSP).

Institut za biologiju mora (IBM) u Kotoru djeluje kao istraživački institut u okviru Univerziteta Crne Gore i od izuzetnog je značaja za ZPM. Glavna područja rada IBM-a su istraživanje morskih biljaka i životinja, istraživanje i ispitivanje hemije morske vode, kao i povremeno praćenje kvaliteta morske vode. Finansira se iz državnog budžeta i projektnih fondova.

Nadzor nad Institutom vrši **Ministarstvo nauke**, čije su ključne nadležnosti priprema strategije i planova naučnih istraživanja, funkcionisanje nacionalnog obrazovnog sistema i drugo.

Uprava za inspeksijske poslove vrši poslove koji se odnose na inspeksijski nadzor u oblastima: elektroenergetike, termoenergetike, rudarstva, geologije, istraživanja i proizvodnje ugljovodonika, energetske efikasnosti, metrologije, zaštite prostora, urbanizma, građevinarstva, turizma, ekologije, kontrole hrane, zdravstva, poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva, lovstva i zaštite bilja u šumama, i morskog ribarstva.

Organi državne uprave kao što su ministarstva prosvjete, ekonomije, odbrane, unutrašnjih poslova (uključujući Upravu policije) te ministarstvo finansija takođe imaju određene nadležnosti za zaštitu prirode i zaštićena područja.

Jedinice lokalne samouprave mogu pokrenuti procedure za proglašenje više vrsta zaštićenih područja (parka prirode, spomenika prirode i predjela izuzetnih odlika) a odgovorne su i za imenovanje upravljača za zaštićena područja koja proglaše. Kao što je već rečeno, proglašenje i upravljanje ZPM u nadležnosti su Vlade odnosno JPMD. Iako ovaj pristup ima utemeljenje u pravnom poretku i činjenici da JLS nemaju nadležnosti

nad teritorijom morskog dobra, ne treba prenebreći ni činjenica da su JLS značajan faktor u naporima da se integralno sagledaju i zaštite vrijednosti morskog i kopnenog biodiverziteta i na održiv način koriste socio-ekonomske pogodnosti koje nose ZPM. Bitno je takođe istaći da u prethodnih nekoliko godina nije bilo interesovanja primorskih JLS za uspostavljanje ZPM.

Pored ovih, JLS imaju nadležnosti i za planiranje ekonomskog razvoja, prostorno planiranje, razvoj komunalne infrastrukture, organizaciju inspeksijskih službi za zaštitu životne sredine na lokalnom nivou i slično.

Pored državne uprave, **nevladine organizacije** su veoma značajni akteri u oblasti zaštite prirode. Kao najznačajniji rezultati dosadašnjih aktivnosti nevladinog sektora mogu se izdvojiti podizanje svijesti o vrijednosti zaštićenih područja i prijetnjama s kojim se suočavaju, promovisanje zaštićenih područja i prekogranične saradnje, konkretna poboljšanja koja se odnose na zaštitu određenih vrsta i staništa, doprinosi istraživanjima i informisanosti o biološkoj raznolikosti, inicijative za zaštitu novih područja, te unapređenje saradnje sa lokalnim zajednicama. Neke od ključnih nevladinih organizacija koje su bile aktivne u oblasti zaštite prirode u Crnoj Gori u prethodnih nekoliko godina su *Green Home*, *Centar za zaštitu i proučavanje ptica*, *Crnogorsko društvo ekologa*, *MedCEM - Mediteranski centar za praćenje stanja životne sredine*, i druge.

Pored **bilateralne saradnje i međunarodnih organizacija** pomenutih u **poglavlju 2** (npr. italijansko ministarstvo životne sredine, UNDP, UNEP, UNEP MAP i SPA/RAC), Svjetski fond za prirodu (WWF), Njemačko društvo za međunarodnu saradnju (GiZ) i Regionalni centar za zaštitu životne sredine (REC) su takođe aktivno doprinijeli ostvarivanju ciljeva zaštite prirode i promovisanju zaštićenih područja.

Privatni sektor do sada nije igrao značajnu ulogu u upravljanju zaštićenim područjima (ni u njihovom finansiranju) tako da postoji značajan prostor za unapređenje, posebno u svijetlu činjenice da ZPM i koristi koje ona pružaju znatno doprinose povećanju broja i obima poslova u zajednicama u njihovom okruženju (o čemu će biti više riječi u **poglavlju 6**). Ekonomski sektori koji najviše „profitiraju“ od zaštićenih područja su turizam, ribarstvo, poljoprivreda, šumarstvo (posebno sakupljanje i promocija ne-drvnih šumskih proizvoda) i drugi. Privatni sektor se može uključiti u podršku sistemu zaštićenih područja i kroz primjenu koncepta društvene odgovornosti. Do sada nije bilo primjera da se upravljanje zaštićenim područjima povjeri privatnom sektoru/privrednim subjektima, iako Zakon o zaštiti prirode ne isključuje takvu mogućnost.

4.2 Nedostaci institucionalnog okvira

Slabosti institucionalnog okvira za upravljanje ZPM postoje i predstavljaju prepreku za djelotvornu zaštitu morskog biodiverziteta, ali nijesu takvog obima i karaktera da bi

spriječile njihovo uspostavljanje. Najznačajniji nedostaci su to što nema praktičnih iskustava sa upravljanjem ZPM i što su kapaciteti ograničeni, ali se ova ograničenja ne mogu prevazići dok se ne proglaše područja i testiraju konkretna rješenja.

Zakon o morskome dobru i interna akta JPMD ne omogućavaju formiranje službe zaštite, što je značajan nedostatak institucionalnog okvira budući da je upravljanje ZPM povjereno ovoj instituciji (zbog njenih ingerencija za upravljanje morskim dobrom i činjenice da se lokacije koje su do sada razmatrane za ZPM u cjelini ili najvećim dijelom nalaze u zoni morskog dobra). Budući da je proteklo više godina od posljednjeg pokušaja transformacije preduzeća, evidentan je nedostatak proaktivnog pristupa – kako na strani JPMD tako i na strani MORT-a koje vrši nadzor nad svim institucijama od značaja za ZPM i koje ima najveću odgovornost za postizanje ciljeva u oblasti zaštite prirode.

Kapaciteti JPMD su značajni ali prevashodno usmjereni na korišćenje morskog dobra, što predstavlja značajno ograničenje za upravljanje ZPM. Ovaj nedostatak se može relativno lako prevazići budući da u regionu postoje značajna iskustva u upravljanju ZPM, a i na nacionalnim nivou su razvijeni određeni kapaciteti za zaštitu morskog biodiverziteta i upravljanje zaštićenim područjima koje treba mobilisati i iskoristi i u procesu uspostavljanja ZPM. Ovdje se prije svega misli na kapacitete Instituta za biologiju mora koji bi morali biti iskorišćeni (u savjetodavnoj ili kakvoj drugoj funkciji) za upravljanje, odnosno na kapacitete JPMP koje bi u slučaju da se na nekoj od razmatranih lokacija proglasi nacionalni park imalo direktnu nadležnost za upravljanje.

Značajan nedostatak je i to što JLS do sada nijesu pokazale interesovanje za proglašenje ZPM. Nedostatak znanja kako da se upravlja ZPM i nedostatak sredstva se navode kao glavni uzroci odsustva interesa JLS, iako se (sa izuzetkom opštine Ulcinj) radi o najrazvijenijem dijelu Crne Gore gdje po postojećim procjenama turizam direktno generiše preko polovine bruto društvenog proizvoda, dok uporedna iskustva pokazuju da ZPM značajno doprinose razvoju turizma (vidjeti npr. [poglavlje 6](#)).

Veoma značajan nedostatak institucionalnog okvira su slabosti u koordinaciji i izostanak integralnog pristupa u upravljanju obalnim područjem i morem koji su konstatovani u više nacionalnih strategija i planova. Ovakvo stanje ni malo ne pogoduje uspostavljanju ZPM, a jedan od mnogih primjera su i povremene tenzije između JP Morsko dobro i primorskih JLS, pogotovo u opštinama gdje kopneni dio morskog dobra zahvata veću površinu obalnog područja nad kojom matične opštine nemaju ingerencija. Nedovoljna koordinacije je karakteristična i za ostale institucije od značaja za zaštitu mora i morskog biodiverziteta.

5 Uporedna iskustva u Mediteranu

Prema podacima UNEP MAP-a (Program Ujedinjenih nacija za životnu sredinu – Mediteranski akcioni plan)¹², morsko područje Mediterana pod različitim vidovima zaštite¹³ dostiglo je površinu od 226.000 km² odnosno 8,97% površine Mediteranskog mora u 2018. godini. Ovo se smatra značajnim regionalnim uspjehom koji pokazuje pojačane napore mediteranskih zemalja da osiguraju zaštitu morskog biodiverziteta posebno kad se ima na umu da je površina pod zaštitom gotovo udvostručena od 2012. godine kada je pod zaštitom bilo samo 4,5% Mediterana¹⁴. Gotovo tri četvrtine (oko 73%) zaštićenih područja nalazi se u Zapadnom Mediteranu (MedPAN i SPA/RAC, 2019). UNEP MAP takođe naglašava da je ocijenjeno da su se do 2017. godine, planovi upravljanja adekvatno sprovodili kod samo 10% proglašenih područja, što pokazuje da je problem upravljanja izražen kod velikog broja mediteranskih ZPM.

Uspostavljanje Posebno zaštićenih područja od značaja za Mediteran (SPAMI), njihova zaštita i adekvatno upravljanje predviđeni su SPA/BD Protokolom Barselonske konvencije. SPAMI su područja koja su: a) od suštinskog značaja za očuvanje mediteranskog biodiverziteta; b) obuhvataju ekosisteme karakteristične za region ili staništa ugroženih vrsta; i c) od interesa su na naučnom, estetskom, kulturnom ili obrazovnom nivou. Do kraja 2019. godine, ukupno 39 zaštićenih područja širom Mediterana imalo je SPAMI status.

Pristupi zaštiti morskih područja razlikuju se od zemlje do zemlje. Za ovu analizu, proučena su i u nastavku prikazana **iskustva jadranskih zemalja** ilustrovana konkretnim primjerima.

U **Albaniji** je za upravljanje sistemom zaštićenih područja zadužena Nacionalna agencija za zaštićena područja (NAZP), dok je operativno upravljanje povjereno Regionalnim upravama za zaštićena područja (RUZP) kojih ima 12 i koje su dio NAZP. Ovakva upravljačka struktura uspostavljena je 2015. godine i pod ingerencijom je ministarstva nadležnog za zaštićena područja, dok je mandat definisan zakonima u oblasti zaštite životne sredine i prirode.

Glavne funkcije Nacionalne agencije i Regionalnih uprava su: a) upravljanje područjima i staništima koji su zaštićeni nacionalnim propisima i međunarodnim konvencijama i sporazumima; b) promovisanje i podrška prikupljanju i pružanju informacija, obrazovanju o pitanjima životne sredine i podizanju svijesti o zaštićenim područjima; i c) razvoj održivih ekonomskih aktivnosti. Neke od ovih funkcija su tipične za upravljače zaštićenih područja, a neke (na primjer razvijanje održivih ekonomskih aktivnosti)

¹² <https://web.unep.org/unepmap/italy-supports-effective-management-specially-protected-areas-mediterranean-importance>

¹³ Zaštićena područja u moru (marine protected areas ili MPAs) i ostale djelotvorne mjere konzervacije područja (other effective area-based conservation measures ili OECMs).

¹⁴ 2016. godine pod zaštitom je bilo 6,81% Mediterana.

predstavljaju nekonvencionalan ali i pristup koji se može naći u (u ovoj ili sličnoj formi) u većem broju zemalja kao posljedica pritiska da se zaštićena područja djelimično ili u potpunosti samo-finansiraju.

Jedna od Regionalnih uprava zadužena je za Karabrun-Sazan – za sada jedino ZPM u Albaniji koje je proglašeno nacionalnim morskim parkom 2010. godine. Karabrun-Sazan se nalazi na južnom dijelu albanske obale u Vlora zalivu. Radi se velikom ZPM ukupne površine od 12.571 ha. Prirodne vrijednost zbog kojih je područje zaštićeno (a od 2016. godine je i na SPAMI listi) su prisustvo livada *Posidonia-e*, koralnih zajednica i drugih ranjivih morskih staništa, karakteristične geološke formacije i prisustvo ugroženih i zaštićenih vrsta (uključujući morske sisare i kronjače – *Monachus monachus*, *Delphinus delphis*, *Caretta caretta*).

U ZPM su određene četiri upravljačke zone: zona stroge zaštite (nekih 6% zaštićenog područja), zona u kojoj se primjenjuju aktivne mjere upravljanja (69%), rekreativna zona (16%) i zona održivog razvoja (9%).

Studijom iz 2016. godine, ekonomska vrijednost ekosistemskih usluga koje pruža ovo ZPM procijenjena je na oko EUR 12,2 miliona, čemu su najviše doprinijele regulativne usluge (očuvanje kvaliteta vode, skladištenje ugljenika, zaštita od prirodnih hazarda). Glavne socio-ekonomske aktivnosti koje zavise od prirodnih resursa zaštićenog područja Karaburun-Sazan su ribarstvo i turizam. Ribarstvo malog obima bilo je u početku dozvoljeno u oko 20% površine ZPM ali je od prije par godina u potpunosti zabranjeno (u samom ZPM) osim za potrebe monitoringa. Ukupan broj turista koji posjete ZPM brodskim ekskurzijama je na nivou od oko 22.000 godišnje.

Mreža zaštićenih područja u moru u **Hrvatskoj** obuhvata tri nacionalna park i dva parka prirode:

- NP Brijuni,
- NP Kornati
- NP Mljet,
- Park prirode Telašćica,
- Park prirode Lastovsko otočje.

Većina hrvatskih ZPM uživa određeni stepen zaštite više decenija: „najstariji“ je NP Mljet (proglašen još 1960. godine) a „najmlađi“ Park prirode Lastovsko otočje (proglašen 2006. godine).

Svakim od pet ZPM upravlja posebna Javna ustanova (JU) koja se, u skladu sa hrvatskim Zakonom o zaštiti prirode, finansira iz budžeta, prihoda od naknada za korišćenja zaštićenog područja, kao i iz ostalih izvora. Javne ustanove za upravljanje nacionalnim parkovima i parkovima prirode osniva Vlada, dok Javne ustanove za

upravljanje ostalim zaštićenim područjima i/ ili drugim zaštićenim dijelovima prirode osnivaju predstavnička tijela jedinica područne (regionalne) samouprave.

Osnovni cilj djelovanja Javnih ustanova je upravljanje zaštićenim područjima u smislu zaštite, održavanja i promovisanja ovih područja kako bi se osiguralo nesmetano odvijanje prirodnih procesa i održivo korišćenje prirodnih dobara. U cijeloj Hrvatskoj je 2017. godine djelovalo 19 javnih ustanova na državnom, 21 na županijskom i 6 na lokalnom nivou.

Upravljanje se sprovodi na osnovu više dokumenta. Za neka zaštićena područja se, na primjer, donosi Prostorni plan područja posebnih obilježja kojim se utvrđuju organizacija, način korišćenja, uređenja i zaštite prostora unutar parka (Plan donosi Hrvatski Sabor). Prostorni plan ima širi obuhvat od plana upravljanja koji određuje razvojne smjernice, način izvođenja zaštite, korišćenja i upravljanja zaštićenim područjem te bliže smjernice za zaštitu i očuvanje prirodnih vrijednosti zaštićenog područja uz uvažavanje potreba lokalnog stanovništva. Plan upravljanja donosi Upravni odbor Javne ustanove, uz saglasnost nadležnog ministarstva i prethodno stručno mišljenje Državnog zavoda za zaštitu prirode (danas HAOP – Hrvatska agencija za okoliš i prirodu). Učešće javnosti je osigurano u procesu izrade plana upravljanja. Plan upravljanja sprovodi se kroz godišnje programe zaštite, očuvanja, korišćenja i promovisanja zaštićenog područja.

Sistem upravljanja zaštićenim područjima u Hrvatskoj ne razlikuje se bitno u zavisnosti od vrste zaštićenog područja (osim u pogledu osnivača koji mogu biti sa državnog ili regionalnog/ lokalnog nivoa) i ima dosta sličnosti sa sistemom koji je na snazi u Crnoj Gori kad je riječ o nacionalnim parkovima.

Neki od problema identifikovanih u upravljačkoj praksi hrvatskih ZPM vezani su za činjenicu da Javne ustanove koje upravljaju parkovima nemaju nadležnost nad pomorskim dobrom gdje su locirani izvori značajnih pritisaka na morske resurse i biodiverzitet. Po mišljenju predstavnika civilnog sektora, JU za upravljanje ZPM fokusirane su na razvoj i promovisanje turizma više nego na zaštitne funkcije za koje im nedostaju kapaciteti.

Ekološka mreža Republike Hrvatske obuhvata 36,67% kopna i 16,26% obalnog mora, a sastoji se od 745 područja značajnih za očuvanje vrsta i staništa te 38 područja

značajnih za očuvanje ptica. Za upravljanje područjima ekološke mreže nadležne su JU za upravljanje nacionalnim parkom ili parkom prirode te JU za upravljanje ostalim zaštićenim područjima i/ ili drugim zaštićenim dijelovima prirode. Osnovni način upravljanja područjem ekološke mreže je sprovođenje mjera očuvanja za ciljne vrste i stanišne tipove. One se ugrađuju u planove upravljanja kao i u sektorske planove korišćenja prirodnih dobara.

Italija ima nešto drugačiji pristup upravljanju ZPM u odnosu na Hrvatsku. Prema portalu Parks.it, u Italiji postoje 32 ZPM čija površina se kreće od oko 30 ha (npr. Miramare – Golfo di Trieste) do 54.000 ha (npr. Isole Egadi). Pored toga, oko 400 lokacija je zaštićeno kao dio ekološke mreže Natura 2000.

Zaštićenim područjima u moru upravljaju konzorcijumi koji po pravilu obuhvataju lokalne samouprave (na čijoj teritoriji se nalaze ili joj gravitiraju) na jednoj, te naučne i druge relevantne institucije i organizacije na drugoj strani. Tako na primjer zaštićenim područjem Portofino (uspostavljenim 1999. godine, na SPAMI listi od 2005. godine) koje se nalazi u regionu Ligurije upravlja konzorcijum koji sačinjavaju Grad Đenova, opštine Camogli, Portofino i Santa Margherita Ligure, i univerzitet Đenova. Zaštićenim područjem Torre Guaceto koje se nalazi na jadranskoj obali Italije u regionu Pulja gdje je zaštita proglašena 1991. godine (na SPAMI listi od 2008. godine) upravlja konzorcijum koji sačinjavaju opštine Brindisi i Carovigno, i WWF Italija. Naučne institucije/ Univerzitet su uključene kao savjetodavni akteri.

Površina ZPM Torre Guaceto je 2,227 ha mora koje se proteže uz obalni potez dug oko 8 km. Kopneni dio je pod zaštitom od 2000. godine i prostire se na oko 1.100 ha. Torre Guaceto je i Natura 2000 područje sa dodatnih 7,987 ha (od čega 95% na moru) zaštićenih po osnovu EU Direktiva o staništima i pticama.

U samom ZPM, zona A u kojoj je zabranjen pristup (osim za naučne svrhe i specijalne ture) i korišćenje morskih resursa ima površinu od 179 ha (8% ukupne površine). Zona B sa površinom od 163 ha (7%) koristi se za kupanje, naučna istraživanja i specijalne ture. Zona C sa najvećom površinom – 1.885 ha (85%) – koristi se još i za ribarstvo malog obima i rekreativno ribarstvo, te za prolaz brodova/ jedrilica (dok je sidrenje zabranjeno). Vrijedna staništa i vrste uključuju *Posidonia oceanica*-u, koralne formacije (*Cladocora caespitosa* kao važan koral Mediterana je dosta zastupljen u ZPM) kao i gorgonijske vrste *Eunicella cavolini* and *E. Singularis*.

Ukupna ekonomska vrijednost prirodnog kapitala u ZPM Torre Guaceto procijenjena je na oko EUR 36 miliona. Među pojedinačnim staništima, najveća vrijednost (oko EUR 17 miliona) procijenjena je za staništa *Posidonia-e*. Glavna ekonomska aktivnost u ovom ZPM je ribarstvo. U prvih 5 godina po uvođenju upravljanja (u periodu 2000 – 2005. godine), ribarenje je bilo zabranjeno kako bi se omogućila regeneracija ribljeg fonda. Danas je ribarenje dobro regulisano. Lokalni ribari imaju ekskluzivno pravo pristupa

unutar ZPM gdje u zoni C mogu ribariti jednom sedmično. Osoblje ZPM i istraživači imaju ovlaštenje da provjeravaju ulov i ribolovne alate koji se koriste. ZPM pruža značajne koristi za ribarstvo: utvrđeno je da je ulov po jedinici napora 1,8 puta veći u ZPM u poređenju sa susjednim vodama, dok je prihod duplo veći.

U **Sloveniji** je na snazi pristup sličan hrvatskom u smislu da ZPM upravlja javna ustanova uspostavljena za tu svrhu. Predioni park (predio izuzetnih odlika) Strunjan je najveće ZPM u Sloveniji (površine od oko 429 ha) osnovano 2008. godine u opštinama Piran i Izola. Park obuhvata 200 m širok pojas obalnog mora i cijeli Strunjanski zaliv. Najupečatljivija odlika parka su flišne stijene visoke do 80 m koje imaju još i status rezervata prirode (unutar parka). Ove stijene su ujedno i najduži potez prirodne obale na cijelih 130 km dužine Tršćanskog zaliva. Parkom upravlja javna ustanova istog imena koja sprovodi i promoviše aktivnosti sa ciljem očuvanja ili poboljšanja prirodnog okruženja i kulturnog predjela, koje u isto vrijeme omogućavaju razvoj lokalne zajednice.

6 Vrijednost usluga koje pružaju morski ekosistemi i zaštićenih područja

Ekosistemi pružaju širok spektar dobara i usluga od kojih u velikoj mjeri zavise dobrobit ljudi i mogućnosti ekonomskog razvoja. U usluge ekosistema spadaju formiranje plodnog zemljišta, prečišćavanje vode i vazduha, regulisanje klime, omogućavanje rekreativnih i turističkih aktivnosti, i mnoge druge. Mnogi od ovih usluga i proizvoda nijesu pravilno vrednovani na tržištu (oni se uglavnom uzimaju zdravo za gotovo i tretiraju kao „besplatna“ dobra) pa se koriste kao da je njihova ponuda neograničena. Zbog toga se ekosistemi često prekomjerno koriste, degradiraju i zagađuju, što negativno utiče na dugoročnu održivost ljudskih aktivnosti i otpornost na pritiske (na primjer klimatske promjene).

Kao odgovor na ovakvo stanje, tokom poslednje decenije dosta pažnje na međunarodnom nivou posvećeno je procjenama vrijednosti ekosistemskih usluga i biodiverziteta. Ovaj globalni trend imao je uticaja i na procese u Crnoj Gori tako da su 2011. i 2013. godine podržane studije u okviru kojih su urađene prve takve procjene u zemlji (detalji u [dijelu 6.1](#)).

Postoje različite klasifikacije usluga koje pružaju morski ekosistemi. Za potrebe ove analize u [okviru 6-1](#) prikazana je klasifikacija (relevantna za morske ekosisteme) po vrstama, obuhvatu i koristima data u izvještaju Evropske komisije o plavoj ekonomiji iz 2019. godine (EC, 2019). Koristi direktno zavise od načina upravljanja i očuvanja ekosistema koji ih stvaraju, kao i od toga da li se održivo koriste ili dolazi do njihovog osiromašenja upotrebom za različite ekonomske aktivnosti. ZPM su između ostalog značajna jer doprinose očuvanju zdravlja morskih ekosistema a samim tim i usluga koje oni pružaju.

Okvir 6-1: Obuhvat i korisiti odabranih kategorija ekosistemskih usluga

Vrsta ekosistemskih usluga	Obuhvat	Koristi
Obezbjeđujuće	Obezbjeđivanje hrane	Biomasa za ljudsku potrošnju i uslovi za njeno uzgajanje
	Obezbjeđivanje vode	Voda za ljudsku potrošnju i druge namjene (npr. odslanjivanje, hlađenje u industrijskim procesima)
	Bio-materijali i goriva	Biomasa ili biotični elementi za ne-prehrambene svrhe (npr. izvori energije, lijekovi, kozmetika)
	Pročišćavanje vode	Bio- i fizičko-hemijski procesi eliminacije otpada i zagađujućih materija
	Zaštita obale	Sprečavanje erozije, zaštita od poplava itd. (npr. biogene i geološke strukture)
Regulativne i održavajuće	Regulacija klime	Gasovi zelene bašte i drugi koji utiču na klimu: vezivanje i skladištenje CO ₂ (npr. morska voda, primarni proizvođači)
	Regulacija vremenskih prilika	Uticaj na lokalne vremenske uslove kao što su termoregulacija i vlažnost (npr. obalna vegetacija, močvare)
	Održavanje životnog ciklusa	Biološka i fizička podrška zdravlju i reprodukciji vrsta (npr. oblasti mriješćenja, migratorne rute)
	Biološka regulacija	Biološka kontrola štetočina koje mogu uticati na komercijalne aktivnosti i zdravlje ljudi (npr. riblji patogeni, invazivne vrste)
Kulturne	Simbolične i estetske vrijednosti	Ushićenje vezano za morske pejzaže, staništa i vrste (npr. koralni sprudovi, morski sisari)
	Rekreacija i turizam	Mogućnosti za relaksaciju i zabavu (npr. ronjenje, rekreativno ribarenje, jedrenje)
	Kognitivni efekti	Pokretanje mentalnih procesa kao što su saznanji, razvojni, opažajni (npr. umjetnost, primjena u medicini i istraživanjima)

Izvor: EC, 2019

Procjena koristi od usluga koje pružaju morski ekosistemi Mediterana rađena je za 2005. godinu od strane UNEM MAP Plan Bleu-a (Plan Bleu, 2010). Analizom su bile obuhvaćene tri osnovne grupe usluga – proizvodne (proizvodnja hrane morskog porijekla), kulturne (odmor i rekreativne aktivnosti) i regulativne (regulisanje klime, ublažavanje obalne erozije i apsorpcija/ degradacija otpadnih voda i otpada). Ukupne korisiti od ovih usluga procijenjene su na EUR 26 milijardi.

Potencijal zaštićenih područja u moru (ZPM) da doprinesu razvoju ekonomije kojom se osigurava dugoročna održivost morskih ekosistema na jednoj, odnosno prilike za stvaranje prihoda i dobrobit različitih društvenih grupa na drugoj strani, prepoznat je u zemljama EU. Pored toga, na ZPM se gleda kao na alatku koja pomaže u postizanju ciljeva različitih EU politika, prije svega ciljeva ODMS, ali i ciljeva vezanih za planiranje namjene mora i integralnog upravljanja obalnim područjem. No i pored toga je prisutna ocjena da se i na nivou EU, ZPM ne razumiju i ne cijene dovoljno (Russi et al., 2016).

Procjena vrijednosti morskih ekosistema i/ ili socio-ekonomskih koristi koje mogu donijeti ZPM nijesu rađene u Crnoj Gori (već samo studija za kopnena zaštićena područja i opšta studija o vrijednostima ekosistemskih usluga koje su prezentirane ispod), pa je u nastavku (u dijelu 6.2) dat pregled takvih analiza koje su rađene na nivou EU, u Mediteranu ili Velikoj Britaniji.

6.1 Dostupni podaci za Crnu Goru

Procjene vrijednosti biodiverziteta i usluga koje pružaju ekosistemi rađene su u Crnoj Gori u dva navrata: 2011. godine je u okviru UNDP GEF projekta procijenjena vrijednost zaštićenih područja (UNDP i ISSP, 2011), dok je 2013. godine, takođe uz podršku UNDP-a i GEF-a, procijenjena ekonomska vrijednost ekosistemskih usluga (Emerton, 2013). Predmet prve studije bila su tada najznačajnija zaštićena područja na kopnu (među kojima nije bilo obalnih), dok su za drugu u okviru određenih kategorija u obzir uzeti i neki servisi obalnih i morskih ekosistema.

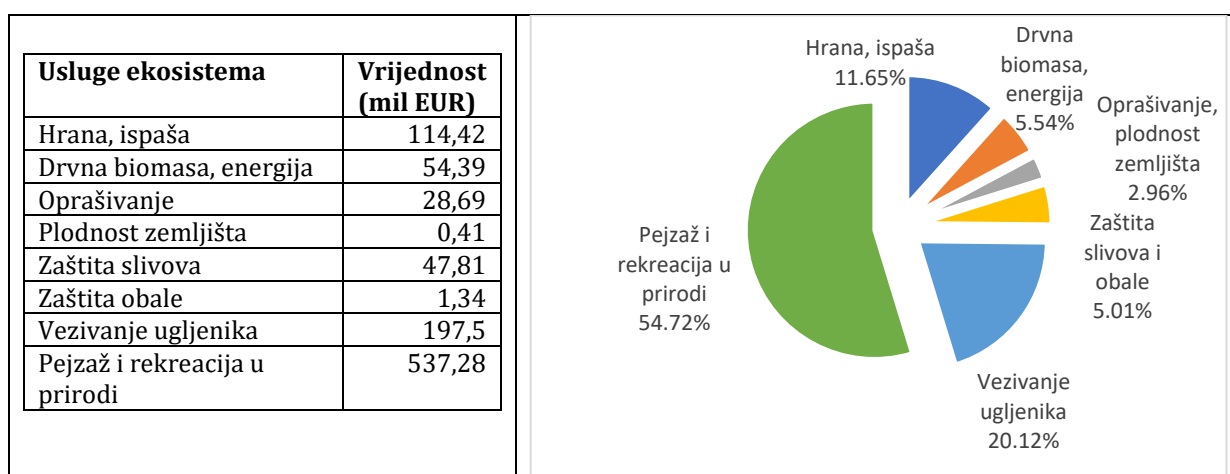
UNDP/ ISSP studija pokazala je da su biodiverzitet i ekosistemi u Crnoj Gori (pored ostalog) i veoma značajna ekonomska kategorija: vrijednost turističkih, rekreativnih i ostalih aktivnosti vezanih za korišćenje resursa zaštićenih područja te vrijednost usluga koje su ova područja pružila u pogledu vodosnabdijevanja i zaštite slivova procijenjene su na blizu EUR 68 miliona u 2010. godini (oko 2,2% BDP-a ili 106 eura po glavi stanovnika). Iste godine, izdaci za finansiranje zaštićenih područja bili su na nivou od oko 2 miliona eura. Studija je zaključila da je taj nivo sredstava nedovoljan za adekvatno upravljanje i da bi nastavak takve prakse mogao da generiše značajne gubitke za crnogorsku ekonomiju i stanovništvo na duži rok. Ukoliko bi se pak odabrala opcija „investiranja u prirodni kapital“ umjesto opcije „nastavka sadašnje prakse nedovoljnog investiranja u zaštićena područja“, procijenjeno je da bi se osigurala trajna i rastuća dodata vrijednost za ekonomiju i stanovništvo sa ukupnim koristima od preko EUR 1,5 milijardi tokom narednih 25 godina.

Studijom iz 2013. godine (Emerton, 2013), vrijednost odabranog biodiverziteta i usluga ekosistema koje je bilo moguće vrednovati procijenjena je na EUR 982 miliona u 2011. godini. Usluge obezbjeđivanja proizvoda (divlje jestive vrste, hrana za stoku, biomasa drveta i energija) doprinijele su ukupnoj vrijednosti sa oko 169 miliona eura ili 17%, usluge regulacije i održavanja (plodnost zemljišta koje se obrađuje, polinacija, zaštita slivnih područja i priobalja, vezivanje ugljenika) 276 miliona eura ili 28%, dok je kategorija kulturnih usluga (pejzažne i usluge rekreacije u prirodi) doprinijela ukupnoj vrijednosti sa 537 miliona eura ili 55%. Ovdje je značajan doprinos dao obalni turizam odnosno domaće i međunarodne posjete obalnom području u svrhu odmora i rekreacije. Obalni/ morski ekosistemi nijesu uzeti u obzir za procjenu vrijednosti vezivanja ugljenika (u obzir su uzete samo šume), ali je procijenjeno da zaštitna funkcija

ekosistema (zaštita obalnog područja od erozije, oluja i talasa) ima vrijednost od oko EUR 1,3 miliona, što je ekvivalent izbjegnute oštećenjima/ troškovima u uskom obalnom pojasu. Struktura procijenjenih usluga prikazana je na slici 6-1.

Slika 6-1: Procijenjena vrijednost biodiverziteta i usluga ekosistema

Izvor: Emerton, 2013

Bruto vrijednost proizvodnje cijele crnogorske ekonomije iznosila je 5,24 milijarde eura¹⁵ u 2011. godini što znači da je procijenjena vrijednost usluga ekosistema bila na nivou od gotovo jedne petine ovog iznosa. Istovremeno, procijenjena vrijednost usluga ekosistema bila je 2,3 puta veća od vrijednosti proizvodnje u poljoprivredi, šumarstvu i ribolovu (koja je iznosila 425 miliona eura).

Imajući u vidu rezultate procjena rađenih na nivou EU (koji su prezentirani u narednom dijelu analize), na osnovu postojećih podataka se može zaključiti da bi proglašenje i adekvatno upravljanje ZPM generisalo značajne koristi za crnogorski turizam kao izuzetno važnu ekonomsku granu na nacionalnom i regionalnom nivou. Koristi od ZPM za turizam ogledaju se prevashodno u mogućnostima za diverzifikaciju ponude i smanjenje sezonalnosti, što su strateški pravci razvoja turizma. ZPM su, kako je pokazala nedavna analiza u Hrvatskoj¹⁶, veoma značajna i za razvoj nautičkog turizma, što je takođe jedan od strateških prioriteta u Crnoj Gori.

¹⁵ Monstat, Statistički godišnjak 2012

¹⁶ Istraživanje Instituta za turizam iz Zagreba sprovedeno 2017. godine pokazalo je da su ronjenje, ribolov i posjete zaštićenim područjima u vrhu liste aktivnosti nautičara, a ljepota prirode i pejzaža odnosno ekološka očuvanost imaju veoma visok uticaj na njihov stepen zadovoljstva destinacijom (Institut za turizam Zagreb, 2018).

Na osnovu podataka o površinama polja *Posidonia oceanica*-e na tri lokacije koje su utvrđene kao prioriteta za uspostavljanje ZPM u Crnoj Gori i dostupnih informacija o vrijednosti ovih staništa kao skladišta ugljenika¹⁷ može se procijeniti da je vrijednost CO₂ koji je vezan u poljima *Posidonia*-e najmanje EUR 65,6 miliona. Za procjenu su uzeti podaci iz UNEP GEF projektnog dokumenta o ukupnoj površini od 1.093 ha *Posidonia* staništa (282 ha Platamuni, 356 ha Katič, i 455 ha Stari Ulcinj) i vrijednost od 6 eura/m².

6.2 EU studije

Analiza 208 objavljenih studija o socio-ekonomskim uticajima ZPM u mediteranskom i crnomorskom regionu utvrdila je da postoji ukupno 22 vida korišćenja morskih resursa na koje može uticati proglašenje ZPM. Studije koje su bile predmet analize su se u većini bavile pitanjima kako uspostavljanje ZPM utiče na ribarstvo, turizam i rekreativne aktivnosti, dok je daleko manje pažnje bilo posvećeno razmatranju mogućih uticaja na ostale aktivnosti. Rezultati analize su pokazali da su ribarstvo malog obima, rekreativno ribarstvo sa zemlje ili čamca, turizam i korišćenje plaža, ronjenje i druge rekreativne aktivnosti, generalno govoreći, imale koristi od uspostavljanja ZPM (Pascual et al., 2016).

EU studija o ekonomskim koristima od zaštićenih područja u moru utvrdila je da nema puno *ex-post* evaluacija koje jasno pripisuju određene socio-ekonomske promjene zaštiti morskih područja ali da postojeće analize ipak pokazuju da su ribarstvo i turizam sektori za koje su koristi od ZPM najčešće potvrđene (EC, 2018).

Sektor ribarstva obično ima ekonomske koristi kao rezultat promjena u biodiverzitetu i kvalitetu životne sredine zbog uspostavljanja ZPM, što doprinosi povećanju ribljeg fonda. Na taj način se ribarima omogućuje veći ulov po jedinici napora a samim tim i viši prihodi, povećana profitabilnost i mogućnosti zapošljavanja. Takođe je utvrđeno da postoje ekonomske koristi od brendiranja proizvoda i eko-sertifikacije vezano za ZPM.

Kad je riječ o turizmu, u EU studiji o ekonomskim koristima zaključuje se da ZPM mogu direktno i indirektno da utiču na obim i kvalitet turizma, odnosno na:

- povećanje broja turista a time i na poslovne mogućnosti i prihode;
- produženje boravka posjetilaca čime se stvaraju mogućnosti da se poveća potrošnja turista;
- produženje sezone/ povećanje aktivnosti van sezonskih špiceva, što pomaže sa ublažavanjem problema sezonalnosti u ekonomijama koje zavise od turizma (posebno obalnog);

¹⁷ Prema informacijama iz MedPAN i MedCEM videa objavljenog na <https://www.divemontenegro.com/medcem-save-the-posedonia-project/>, vrijednost plavog ugljenika tj. vrijednost ugljenika vezanog u *Posidonia* staništima kreće su u rasponu od 6 – 23 eura/ m².

- eko-turizam i drugi specijalizovani vidovi turizma mogu da doprinesu promjenama koje rezultiraju turističkim proizvodom više vrijednosti, sa višom potrošnjom po posjetiocu ali i većom stopom prihoda koji ostaju na nivou lokalne zajednice.

Primjeri procjena vrste i obima koristi koje pružaju ZPM dati si u nastavku:

- Uspostavljanje morskog rezervata Kolumbretskih ostrva u Španiji uvećalo je ulov pri ribarenju u njihovom okruženju za oko 10% godišnje (EC, 2015).
- Procijenjeno je da je uspostavljanje mreže ZPM u Britaniji imalo monetarnu vrijednost od £ 8,2 milijarde za regulaciju gasa i klime i £ 1,3 milijarde za kruženje nutrijenata (EC, 2015).
- Gruba procjena vrijednosti koristi od morskog dijela mreže Natura 2000 (koji je iznosio 4,7% ukupne površine mora EU zemalja u vrijeme procjene) pokazuje da ova područja generišu koristi u vrijednosti EUR 1,4 – 1,5 milijardi godišnje. Kada bi 10% evropskih mora bilo zaštićeno, godišnje koristi bi porasle na EUR 3,0 – 3,2 milijarde. Viši iznosi su procijenjeni za strože zaštitne mjere (EC, 2013).
- Calanques de Piana na Korzici, zalivi Porto i Girolata sa prirodnim rezervatom Skandola (područje sa UNESCO liste prirodne baštine ukupne površine 11.800 ha, od čega je 3.500 ha ZPM) generisali su slijedeće koristi:
 - 1,1 miliona posjetilaca, što je 44% od 2,85 miliona turista koji posjećuju Korziku u periodu od aprila do oktobra;
 - EUR 387 miliona za ekonomiju ili 22,5% ukupnih prihoda od turizma na Korzici 2012. godine;
 - za lokaciju je vezano 3.627 radnih mjesta (sa punim radnim vremenom);
 - doprinos poreskim prihodima od ove lokacije je oko EUR 46 miliona (UNESCO, 2013).
- Analiza ekonomskih efekata zaštićenog područja Mendes ostrva – sa zonom od 51 ha striktno zaštite i zonom višestruke namjene od 460 ha naspram katalonske obale u Španiji – pokazala je da je poslije kratkoročnih gubitaka koje su ribari imali neposredno po uvođenju režima zaštite došlo do povećanja ulova zbog preliivanja ribljeg fonda iz zaštićenog u druga područja nekoliko godina po proglašenju. Prihodi od turizma (po osnovu naknada za ronjenje, usluga smještaja i ishrane) su konstantno rasli po uspostavljanju ZPM i procijenjeni su na najmanje EUR 10 miliona godišnje, uz 200 radnih mjesta (Sala et al., 2013).
- Procjena vrijednosti ekosistemskih usluga za ZPM Karaburun-Sazan u Albaniji pokazala je da staništa morske trave *Posidonia oceanica* od oko 194 ha (unutar

ZPM) godišnje vezuju ugljenik čija je vrijednost procijenjena na oko EUR 11,6 miliona (Binet et al., 2016).

- Određeni morski ekosistemi (polja morske trave, obalne močvare i sl.) djeluju kao prirodne barijere protiv erozije, imaju sposobnost da umanje energiju talasa i smanje efekte podizanja nivoa mora. Ovi prirodni odbrambeni mehanizmi pružaju značajne koristi obalnom stanovništvu, prirodnim pejzažu i obalnoj infrastrukturi, i biće od sve većeg značaja za prilagođavanje klimatskim promjenama. Procjena efekata klimatskih promjena u EU pri postojećim klimatskim uslovima pokazuje da su očekivane godišnje štete na nivou od EUR 1,25 milijardi, dok je 102.000 ljudi ugroženo obalnim poplavama. Zavisno od klimatskog scenarija koji se razmatra i protoka vremena, ove brojke se višestruko povećavaju (EC, 2019).
- Za jug Španije rađena je procjena hipotetičkih troškova uništenja svih površina *Posidonia oceanica*-e odnosno procjena troškova izgradnje zaštitne obalne infrastrukture kao alternative prirodnoj funkciji *Posidonia*-e gdje je proračunato da bi ovi troškovi iznosili EUR 96 miliona. Vrijednost obalnih ekosistema u Velikoj Britaniji procijenjena je na £ 21 – 42 milijarde, a izvedena je kao ekvivalent izbjegnutim troškovima za zamjenu prirodnih zaštitnih barijera izrađenim strukturama (Russi et al., 2016).

7 Identifikacija prepreka za uspostavljanje ZPM

Dosadašnji naponi za proglašenje ZPM mogu se okarakterisati kao nedjelotvorni i neefikasni – potrošeno je dosta vremena i novca pri čemu je u proceduralnom smislu postignut veoma skroman napredak. Poslije više godina ispitivanja vrijednosti crnogorskog podmorja i opravdanosti zaštite pojedinih područja samo su potvrđene lokacije koje su predložene još 2006. godine. Više konkretnih inicijativa za zaštitu koje su bile pokrenute tokom poslednjih desetak godina jednostavno su zamrle ili su „stavljene na čekanje“, bez valjanog obrazloženja. U drugim slučajevima, za zaštitu je određeno vrijeme razmatrana značajno manja površina u odnosu na početni predlog. Takav primjer je ostrvce Katič gdje je 2010. godine predložen obuhvat povezan sa kopnenim lokacijama Kraljičine plaže i Buljarice, da bi se kasnije fokusiralo znatno uže područje. Pozitivan razvoj događaja je to što se inicijativom MORT-a iz marta 2020. godine ponovo razmatra cijelo područje identifikovano početnim predlogom. Takođe je važno istaći da su dosadašnje inicijative i projekti bili veoma korisni u smislu da je značajno uvećan korpus znanja i informacija o morskom biodiverzitetu Crne Gore, dok predstojećim studijama zaštite treba obraditi i pitanja koja do sada nijesu pokrivena (kakvi su na primjer kartografski prikazi rasprostranjenja najznačajnijih staništa i vrsta).

Polazeći od rezultata dosadašnjih ispitivanja vrijednosti morskog biodiverziteta, PPPN OP prepoznaje sedam mogućih lokacija za ZPM, dok se očekuje da će UNEP GEF projekat konačno dovesti do proglašenja na tri lokacije čiji je značaj više puta potvrđen – Platomuni, Katič i Stari Ulcinj – na površini ne manjoj od 2.300 ha. Treba imati na umu da je ova površina višestruko niža od površine morskog područja koju treba zaštititi u skladu sa međunarodno prihvaćenim ciljevima. Ciljne vrijednosti postavljene Aichi i SDG zadacima 11 i 14.5 predviđaju zaštitu najmanje 10% područja mora do 2020. godine, što bi u crnogorskim uslovima značilo najmanje 25.000 ha u obuhvatu morskog dobra (ili oko 63.500 ha ako se u obzir uzme ukupna površina akvatorijuma). Shodno inicijativi MORT-a za pokretanje postupka izrade studija zaštite iz marta 2020. godine, očekuje se da će površina biti značajno uvećana u odnosu na onu predviđenu UNEP GEF projektnim dokumentom. Za zaštitu morskog biodiverziteta je takođe veoma značajno utvrđivanje (a pristupanjem EU i proglašenjem) ekološke mreže.

Analizom sprovedenom za potrebe pripreme ovog dokumenta utvrđeno je da su problemi sa proglašenjem ZPM primarno vezani za nedostatak volje/ interesa kod donosioca odluka, institucionalnu inerciju i nedovoljne kapacitete, odnosno percepciju ZPM kao tereta (za upravljanje) i ograničenja za razvoj na obali.

Način na koji se kod određenog broja društvenih aktera doživljavaju ZPM (i zaštićena područja uopšte) je realna prepreka za njihovo uspostavljanje. Donosioci odluka na morske ekosisteme često gledaju kao na besplatna dobra koja će nastaviti da pružaju usluge bez obzira na to kako se njima upravlja, a njihovu zaštitu vide samo kao trošak i ograničenje. I na nivou EU su prisutne takve percepcije a generalna ocjena je da se ZPM i dalje slabo razumiju i nedovoljno cijene, no ipak postoje mehanizmi zaštite koji daju rezultate u praksi i sve više analiza koje pokazuju značaj zaštite ne samo za prirodu već i za ekonomiju i društvo.

Zakonski okvir u Crnoj Gori nije značajna prepreka za uspostavljanje ZPM, makar ne od 2014. godine od kada Zakon o zaštiti prirode sadrži eksplicitne odredbe o zaštićenim područjima na kopnu i moru i od daljih izmjena i dopuna ovog zakona iz 2016. godine. Zakonsko ograničenje prepoznato ovom analizom je status JP Morsko dobro odnosno činjenica da mandat ovog preduzeća definisan Zakonom o morskome dobru iz 1992. godine ne predstavlja adekvatan okvir za upravljanje ZPM (za koje je nadležno u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti prirode). Snažan podsticaj proglašenju ZPM i jačanju zakonskog okvira za njihovo uspostavljanje predstavlja i usvajanje Zakona o zaštiti morske sredine (krajem 2019. godine).

Još jedna realna i značajna prepreka za uspostavljanje ZPM u Crnoj Gori je nedostatak iskustva sa upravljanjem ovom vrstom zaštićenih područja. Iako nedovoljni, kapaciteti od značaja za upravljanje ZPM postoje, ali su „rasuti“ u više institucija koje ne saraduju uvijek na djelotvoran i optimalan način i u cilju zaštite morskih ekosistema. Izostanak integralnog pristupa u praksi upravljanja morem i obalnim područjem takođe predstavlja važnu prepreku za uspostavljanje ZPM. Bitno je takođe imati na umu da se

kapaciteti mogu razvijati jedino kad se krene sa proglašenjem i važeća rješenja primijene i preispitaju u praksi.

8 Preporuke

Analiza je pokazala da ne postoje značajne prepreke za uspostavljanje ZPM u zakonskom, a ako se izuzmu nedostatak kapaciteta i koordinacije/ saradnje, ni u institucionalnom okviru. Postojeće strategije i politike su takođe povoljne za uspostavljanje ZPM. Ciljevi NSOR do 2030. godine, na primjer, eksplicitni su kad je riječ o ZPM i referiraju se na ishode i ciljne vrijednosti postavljene u međunarodnim procesima i ratifikovanim sporazumima (kao što su SDG i Aichi ciljevi i zadaci, SPA/BD Protokol).

Tokom proteklih godina akumulirano je dovoljno informacija kroz napore nacionalnih institucija i posebno kroz međunarodno podržane projekte, a izvršene su i određene izmjene zakonskog i institucionalnog okvira koje treba da olakšaju uspostavljanje ZPM, doduše ne do kraja (nije, na primjer, izvršena transformacija JPMD). Uporedna iskustva pokazuju da na Jadranu i šire u Mediteranskom i drugim morima zemalja članica EU zaštićena područja funkcionišu po raznovrsnim modelima upravljanja i sve je više informacija o značajnoj ekonomskoj i socijalnoj vrijednosti koju ova područja nose za lokalne zajednice i nacionalne ekonomije. Na primjeru Italije se vidi da upravljanje ZPM sprovode lokalne vlasti zajedno sa naučnim i institucijama specijalizovanim za zaštitu biodiverziteta, dok je u Hrvatskoj upravljanje povjereno javnim ustanovama (koje za nacionalne parkove i parkove prirode osniva Vlada i u čijim su upravnim odborima zastupljeni različiti akteri).

Međunarodna podrška koja i dalje postoji u Crnoj Gori (primjer tekućeg UNEP GEF projekta, IPA projekata za uspostavljanje ekološke mreže) morala bi se iskoristiti da se konačno kapitalizuju napori uloženi tokom protekle decenije i proglase ZPM. Budući da se na taj čin dugo čekalo, bilo bi nedopustivo da se istovremeno ne uspostave djelotvorni mehanizmi za upravljanje i sprovedu dalji koraci ka uspostavljanju reprezentativnog i dobro povezanog sistema zaštićenih područja u moru, uključujući područja ekološke mreže. Ohrabruje inicijativa MORT-a iz marta 2020. godine za izradu studija zaštite za tri prioritete lokacije sa obuhvatom znatno većim od 2.300 ha, što je minimalna površina zacrtana kao ciljni ishod UNEP GEF projekta. Od napretka na ovom polju zavisice u značajnoj mjeri i kredibilitet nacionalnih politika i institucija u oblasti zaštite prirode u međunarodnim okvirima i procesu EU integracije.

Na osnovu informacija prikupljenih u pripremi ovog dokumenta kao i na osnovu ovdje iznesenih zaključaka, u nastavku su date opšte i preporuke za postupanje institucija u cilju proglašenja ZPM i uspostavljanja odgovarajućih upravljačkih struktura.

8.1 Generalne preporuke

Generalne preporuke za uspostavljanje ZPM u Crnoj Gori su:

1. U najkraćem mogućem roku proglasiti ZPM na tri prioritete lokacije koristeći podršku UNEP GEF projekta za kompletiranje Studija zaštite i sprovođenje administrativnih koraka. Na proglašenje prvih ZPM se dosta čekalo pa se ne smije dozvoliti da se istom dinamikom radi na uspostavljanju upravljačke strukture i razvoju, za sada ograničenih, kapaciteta za upravljanje.
2. Potreba zaštite morskog biodiverziteta ne prestaje proglašenjem prioriteta ZPM. Imajući u vidu međunarodno preuzete i obaveze iz procesa pridruživanja EU, treba dalje djelovati na strateškom nivou i nastaviti sa radom na uspostavljanju sistema reprezentativnih i dobro povezanih zaštićenih područja u moru i ekološke mreže. MORT ima ključnu odgovornost.
3. Imajući u vidu zakonske nadležnosti JPMD za upravljanje teritorijalnim vodama i *de facto* kapacitete ove institucije, treba dalje raditi na omogućavanju upravljanja ZPM od strane JPMD (uključujući potrebne zakonske i institucionalne promjene). U isto vrijeme, treba razmatrati mogućnosti da se Studijom zaštite i Aktom o proglašavanju upravljanje povjeri drugim tijelima/ institucijama ako se to pokaže opravdanim (ne čekajući neminovno na transformaciju JPMD). Kapaciteti Instituta za biologiju mora, JP Nacionalni parkovi i drugih značajnih aktera treba da budu iskorišćeni u planiranju i sprovođenju upravljanja ZPM u najvećoj mogućoj mjeri. U planiranju upravljačkih struktura u vidu treba imati i područja buduće ekološke mreže i racionalan pristup (pored potrebe mobilizacije svih raspoloživih kapaciteta). Potrebno je razvijati interes JLS i osigurati njihovu uključenost kroz sve korake uspostavljanja ZPM, posebno u procesu upravljanja.
4. Nadležne institucije treba da pojačaju napore na podizanju svijesti o značaju ZPM i promovisanju njihovih vrijednosti. Konsultativni procesi u samoj proceduri proglašenja mogu se koristiti u te svrhe, ali bi bili korisni i dodatni napori/ kampanje. Nevladine organizacije mogu pružiti značajan doprinos.
5. Uspostavljanje funkcionalnog sistema za integralno upravljanje morem i obalnim područjem je od suštinskog značaja ne samo za ZPM već i za postizanje širih ciljeva zaštite mora i postizanje dobrog ekološkog statusa. Zbog toga je neophodno raditi na daljoj razradi i primjeni djelotvornih mehanizama koordinacije i saradnje, odnosno eliminaciji konfliktnih situacija i trvenja među različitim institucijama (kakve se, na primjer, bilježe na relaciji JPMD – jedinice lokalne samouprave).

6. Treba podržati rad na procjeni vrijednosti ZPM i ekosistema koje štite, posebno kad je riječ o ekonomskim koristima za turizam i ribarstvo, kao i koristima za ublažavanje posljedica klimatskih promjena i prilagođavanje na njih.

8.2 Preporuke za postupanje institucija

Konkretne preporuke za djelovanje institucija u narednom periodu su:

1. Potrebne su hitne konsultacije svih relevantnih aktera (nadležna ministarstva, JLS, AZPŽS, JPMD, IBM, JP Nacionalni parkovi, Uprava pomorske sigurnosti, inspekcije i drugi) koordinirane od strane MORT-a radi dogovora o upravljačkoj strukturi za ZPM – potvrđivanje mandata JPMD (uz neophodne transformacije preduzeća i dogovor kako ih sprovesti) i/ ili formiranje drugačijih upravljačkih struktura gdje bi bili prepoznati i uključeni svi relevantni kapaciteti (zavisno od preporuka Studija zaštite). Konsultacije bi mogle rezultirati određenim protokolom kojim bi se precizirale uloge, odgovornosti i mehanizmi saradnje/ koordinacije u slučaju da se ZPM proglašava kao nacionalni park, park prirode, spomenik prirode ili predio izuzetnih odlika. Svrha ovog protokola bila bi da se na određeno vrijeme (do transformacije JPMD ili zakonskog utemeljenja drugačijih rješenja) osigura planiranje i sprovođenje mjera upravljanja ZPM.
2. Razmotriti opciju da makar jedno od tri prioriteta ZPM bude proglašeno kao nacionalni park (ako bi to Studija zaštite pokazala opravdanim), u kom slučaju bi zaštićeno područje proglasila Skupština a funkciju upravljača vršila nova organizaciona jedinica u okviru JP Nacionalni parkovi (uz uključivanje JPMD i ostalih aktera).
3. Da bi se preduprijedila odlaganja aktivnog upravljanja ZPM, koristeći se postojećim propisima, uporednim iskustvima i tekućim projektima/ mehanizmima podrške, izraditi obavezujuće smjernice odnosno vodič za upravljanje koji bi se primjenjivao odmah po uspostavljanju ZPM. Smjernice bi trebale da obrade i pojasne korake u pripremi i način sprovođenja planova upravljanja, imajući u vidu specifičnosti vezane za upravljanje ZPM i prihvaćeno rješenje (privremeno ili trajno) za upravljačku strukturu. Cilj smjernica bio bi da se olakša proces upravljanja budući da u Crnoj Gori nema praktičnih iskustava sa ZPM. Donošenje smjernica treba da inicira MORT.
4. U cilju jačanja kapaciteta, u saradnji sa svim relevantnim akterima, MORT treba da pripremi program obuke za sticanje znanja i vještina za upravljanje budućim ZPM, te da ga u saradnji sa partnerima i projektima podrške realizuje. Programom treba da budu obuhvaćene sve državne, lokalne i naučne institucije kao i predstavnici civilnog i privatnog sektora od značaja za ZPM.

Aneks I – Reference

Agencija za zaštitu životne sredine (2014), Studija izvodljivosti i dogovoreni plan za uspostavljanje morskog zaštićenog područja Platamuni

Binet T., Diazabakana A., and Keurmeur N. (2016), *Economic valuation of the Karaburun-Sazan Marine and Coastal Protected Area*, Vertigo Lab and UNDP

Emerton, L. (2013), *Montenegro: the economic value of biodiversity and ecosystem services*, technical report prepared under the GEF/UNDP project National Biodiversity Planning to Support the Implementation of the CBD 2011-2020

European Commission (2013), *The economic benefits of the Natura 2000 network*

European Commission (2015), *Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the progress in establishing marine protected areas* (as required by Article 21 of the Marine Strategy Framework Directive 2008/56/EC)

European Commission (2018), *Study on economic benefits of MPAs*, final report prepared by ICF Consulting Services Limited, in association with IEEP and PML

European Commission (2019), *The EU Blue Economy Report. 2019*

Institut za turizam Zagreb (2018), *Stavovi i potrošnja nautičara u Hrvatskoj - TOMAS NAUTIKA Jahting 2017*

MedPAN and SPA/ RAC, 2019, *The 2016 status of Marine Protected Areas in the Mediterranean*,

Meola B., and Webster C., (Eds) for SPA/ RAC & MedPAN

Nacionalna strategija integralnog upravljanja obalnim područjem (2014), Ministarstvo održivog razvoja i turizma i UNEP/ MAP PAP RAC

Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine (2016), Ministarstvo održivog razvoja i turizma

Nacionalna strategija za zaštitu biološke raznovrsnosti sa Akcionim planom 2016 – 2020 (2016), Ministarstvo održivog razvoja i turizma

Pascual, M. et al. (2016), *Socioeconomic impacts of marine protected areas in the Mediterranean and Black Seas*, *Ocean & Coastal Management* 133:1-10

Plan Bleu (2010), *The economic value of sustainable benefits from the Mediterranean marine ecosystems*

Prostorni plan posebne namjene za Obalno područje Crne Gore (2018), Ministarstvo održivog razvoja i turizma

Russi D. et al. (2016), *Socio-Economic Benefits of the EU Marine Protected Areas*, report prepared by the Institute for European Environmental Policy (IEEP) for DG Environment

Sala E. et al. (2013), *A General Business Model for Marine Reserves*, PLoS ONE 8(4): e58799. doi: 10.1371/journal.pone.0058799

Strategija razvoja pomorske privrede za period od 2020. do 2030. godine, nacrt februar 2020, Ministarstvo pomorstva i saobraćaja

Strategija razvoja turizma u Crnoj Gori do 2020. godine (2008), Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine

Strategija regionalnog razvoja Crne Gore za period 2014 – 2020. godine (2014), Ministarstvo ekonomije

UNDP GEF projektni dokument, *Promoting Protected Areas Management through Integrated Marine and Coastal Ecosystems Protection in Coastal Areas of Montenegro*, GEF ID 9762

UNDP Montenegro and ISSP (2011), *The Economic Value of Protected Areas in Montenegro*

UNESCO (2013), *Évaluation des avantages liés au site Unesco de Corse - rapport d'étude*
Union for the Mediterranean (2018), *Blue Economy in the Mediterranean*

Aneks II - Pregled relevantnih propisa

Zakon o zaštiti prirode

Novi *Zakon o zaštiti prirode* usvojen je 2016. godine (Službeni list Crne Gore br. 54/16) sa ciljem unapređenja usaglašenosti zakonskog okvira iz oblasti zaštite prirode u Crnoj Gori sa odredbama Direktive o staništima i Direktive o pticama.

Zaštita mora i podmorja posebno je obrađena i u Članu 19 kojim se propisuje da je zabranjeno na moru i podmorju vršiti radnje, aktivnosti i obavljati djelatnosti kojima se uništavaju morska staništa značajna za opstanak ugroženih vrsta biljaka i životinja, kojima prijeti izumiranje ili endemskih vrsta odnosno zaštićenih vrsta. Očuvanje biološke raznovrsnosti mora obezbjeđuje se: - sprovođenjem mjera za eliminisanje ili ublažavanje antropogenih negativnih uticaja sa kopna i mora i uticaja akcidenata na morski biodiverzitet, - uspostavljanjem morskih zaštićenih područja i sprovođenjem mjera očuvanja i zaštite vrsta i staništa u skladu sa gore navedenim postupkom, - ekosistemskim pristupom u upravljanju aktivnostima koje narušavaju prirodnu ravnotežu morskog ekosistema i praćenjem i izvještavanjem o stanju morskog ekosistema.

Dalje, se navodi da se morska zaštićena područja i morska staništa značajna za opstanak ugroženih vrsta biljaka i životinja, kojima prijeti izumiranje ili endemskih vrsta, odnosno zaštićenih vrsta utvrđuju se u skladu sa ovim zakonom i potvrđenim međunarodnim ugovorima.

Ovim Zakonom, definisano da se zaštićenim prirodnim dobrima mogu proglasiti odabrani djelovi prirode koji imaju izraženu biološku, geološku, ekosistemsku ili predionu raznovrsnost kao i da u zaštićena prirodna dobra spadaju:

- 3) Zaštićena područja - strogi i posebni rezervat prirode, nacionalni park, park prirode, spomenik prirode i predio izuzetnih odlika;
- 2) Područja ekološke mreže

Zakon dalje propisuje tipove zaštićenih područja koja se mogu proglasiti zbog prvenstvenog značaja na nacionalnom nivou i to: strogi i posebni rezervat prirode, nacionalni park, park prirode, spomenik prirode i predio izuzetnih odlika. Za svaku od kategorija propisane su opšte i posebne dozvoljenje radnje. Propisan je i način i procedura proglašenja zaštićenih područja koja podrazumijeva podnošenje zahtjeva za pokretanje postupka od strane budućeg usvajača Akta o proglašenju za izradu stručne dokumentacije-Studije zaštite. Studiju zaštite radi Agencija za zaštitu prirode i životne sredine, i njom se preciziraju sva značajna pitanja za uspostavljanje zaštićenog područja poput vrijednosti područja, granica, zona zaštite, upravljačkih struktura, izvora finansiranja i slično.

U odnosu na proceduru proglašenja predviđeno je da kategoriju Nacionalni park proglašava Skupština Crne Gore; Stroge i posebne rezervate prirode proglašava Vlada; Park prirode, spomenik prirode i predio izuzetnih odluka koji se nalaze na području jedne jedinice lokalne samouprave proglašava se odlukom skupštine jedinice lokalne samouprave, po prethodno dobijenoj saglasnosti Ministarstva i mišljenja ministarstva nadležnog za poslove poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Ministarstva kulture; Park prirode, spomenik prirode i predio izuzetnih odlika koji se nalaze na području više jedinica lokalne samouprave proglašava Vlada po prethodno dobijenoj saglasnosti jedinica lokalne samouprave na čijoj se teritoriji nalazi, Ministarstva i mišljenja ministarstva nadležnog za poslove poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Ministarstva kulture;

Morska zaštićena područja, područja čija teritorija djelimično ili potpuno zalazi u zonu morskog dobra proglašava Vlada osim u slučaju da se radi o kategoriji Nacionalnog parka.

Takođe, ukoliko se vremenom ukaže potreba za reviziju zaštićenog područja, do koje dolazi usled izmjene prirodnih vrijednosti propisana je i procedura pokretanja i sprovođenja postupka revizije. Dodatno, za zaštićena područja proglašena prije stupanja na snagu novog zakona, za koja ne postoje definisane granice i/ili podaci o razlozima zaštite definisana je obaveza pokretanja postupka revizije u svrhu stvaranja preuslova za adekvatno upravljanje.

Sprovođenje zaštite nad zaštićenim prirodnim dobrima predviđeno je izradom planova upravljanja. Dodatno mehanizmom izdavanja odobrenja za radnje i aktivnosti u zaštićenim područjima od strane Agencije za zaštitu životne sredine, za područja koja nisu istovremeno područja ekološke mreže, osigurava se da se projekti, radnje i aktivnosti i djelatnosti, koje nisu predmet plana upravljanja, realizuju po prihvatljivim standardima u odnosu na aspekt zaštite prirode i očuvanja prirodnih vrijednosti.

Dalje, zbog potrebe zaštite područja važnih na međunarodnom nivou a u skladu sa principima Direktive o staništima i Direktive o pticama Zakon propisuje proceduru za uspostavljanje ekološke mreže. Ekološka mreža se proglašava u cilju zaštite i očuvanja određenih stanišnih tipova i vrsta od interesa za Evropsku Uniju i Crnu Goru određenih zakonom i međunarodnim pravom i potvrđenim međunarodnim ugovorima. Ekološku mrežu čine područja ekološke mreže koja mogu obuhvatiti i prirodne koridore.

U područja ekološke mreže člana spadaju:

- Područja važna za očuvanje ptičijih staništa i ptičijih vrsta
- Područja koja su posebno važna za očuvanje staništa i vrsta

Agencija za zaštitu prirode zajedno sa drugim stručnim i naučnim institucijama vrši prikupljanje podataka za uspostavljanje ekološke mreže a preciziran je i način finansiranja uspostavljanja mreže i dat osnov za kriterijume uspostavljanja i odabira područja ekološke mreže koji će biti u skladu sa prihvaćenim standardima

međunarodnog prava. Ekološku mrežu proglašava Vlada a područjima koja se preklapaju sa zaštićenim područjima na nacionalnom nivou upravljaju isti upravljači radi racionalizacije dok će upravljače područja koja nisu nacionalno zaštićena a koja će biti sastavni dio ekološke mreže odrediti Vlada.

Sprovođenje zaštite područja ekološke mreže se vrši:

- sprovođenjem i poštovanjem propisanih mjera zaštite i očuvanja područja
- sprečavanjem pogoršanja statusa ciljnih tipova staništa i ciljnih vrsta zbog kojih je područje određeno
- sprovođenjem postupka ocjene prihvatljivosti.

Zakon propisuje i procedure proglašenja javnog interesa i utvrđivanja kompezatornih mjera.

Zakon dalje propisuje da se upravljač zaštićenog područja određuje aktom o proglašenju.

Šumskim lokalitetima koja se nalaze u granicama zaštićenih područja upravlja organ uprave nadležan za šume ukoliko Aktom o proglašenju nije drugačije određeno.

Zaštićenim područjima, izuzev Nacionalnih parkova, koja se nalaze na području morskog dobra upravlja pravno lice nadležno za upravljanje morskim dobrom ukoliko Aktom o proglašenju, nije drugačije određeno.

Upravljač zaštićenog područja i/ili područja ekološke mreže dužan je da:

- donese godišnji program upravljanja i akt o unutrašnjem redu;
- obezbijedi službu zaštite;
- donese finansijski plan zaštite i razvoja područja
- donese godišnji plan razvoja i obuka kadrova
- obezbijedi sprovođenje mjera zaštite prirode u skladu ciljevima zaštite, zonama i režimima zaštite;
- čuva, unaprjeđuje i promovise zaštićeno područje i/ili područja ekološke mreže
- obilježi zaštićeno područje i/ili ekološki značajano područje;
- osigura nesmetano odvijanje prirodnih procesa i održivog korišćenja zaštićenog područja i/ili područja ekološke mreže u skladu sa konceptom zaštite i odobrenjima shodno zakonu;
- prati stanje u zaštićenom području i/ili i/ili području ekološke mreže i dostavlja podatke organu uprave;
- izvještava na godišnjem nivou Ministarstvo odnosno nadležni organ lokalne uprave o realizaciji programa upravljanja, plana upravljanja, sprovedenih mjera upravljanja, plan razvoja i obuka kadrova i finansijskog poslovanja
- obavlja i druge poslove utvrđene zakonom i aktom o osnivanju.

Plan upravljanja donosi se za period od pet godina.

Plan upravljanja ostvaruje se kroz donošenje godišnjih programa upravljanja.

Plan upravljanja nacionalnim parkom donosi Vlada.

Plan upravljanja za strogi i posebni rezervat prirode i strogo zaštićene i zaštićene vrste i staništa donosi Ministarstvo.

Za korišćenje zaštićenog područja i/ili područja ekološke mreže pravno ili fizičko lice plaćaju naknadu upravljaču zaštićenog područja. Zakonom se propisuje spisak aktivnosti za koje se može ubirati naknada.

Zakon definiše učešće javnosti putem instrumenta Javnih rasprava pri procedurama izrade Studije zaštite zaštićenih područja, Akta o proglašenju zaštićenih prirodnih dobara, Akta o proglašenju ekološke mreže i procedura Ocjene prihvatljivosti.

Kada je samo upravljanje u pitanju Zakon ne tretira posebno obavezu uključivanja lokalnih zajednica niti javnosti uopšte. U tom smislu može se zaključiti da isto nije niti propisano kao obaveza niti zabranjeno u smislu formiranja upravljačkih struktura i načina upravljanja.

Zakon o morskome dobru

Zakon o morskome dobru (SL 14/92) reguliše upravljanje obalnim područjem Crne Gore, njegovo korišćenje, unapređenje i zaštitu. Dio I sadrži opšte odredbe zakona koje uglavnom definišu morskome dobro i obalu.

Morskome dobro obuhvata morskome obalu, luke, pristaništa, navoze, brane, grebene, plaže, hridi, lučke objekte, rtove, izvore, bunare i izvore na obali, ušća rijeka koje se ulivaju u more, kanale povezane sa morem, dno mora, morskome dno i pomorje i unutrašnje vode i teritorijalno more, prirodne resurse koji se u njima nalaze, kao i prirodna bogatstva epikontinentalnog pojasa. Obalne vode rijeke Bojane u Crnoj Gori takođe se smatraju morskome dobrom.

Obala, prema ovom zakonu, je pojas kopna, najmanje šest metara širok, počevši od vodoravne linije koja doseže najvišu tačku do koje dopiru valovi tokom najsnažnijih oluja. Duž obale rijeke Bojane, obala je pojas kopna koji je najmanje šest metara širok počevši od horizontalne linije do središnje linije dvadesetogodišnjeg vodostaja.

Dio II zakona reguliše korišćenje morskkih potencijala, dio III zaštitu priobalja, a dijelovi IV i V kazne u slučaju kršenja zakona, prelazne i završne odredbe.

Nacrt novog Zakona o morskome dobru iz 2013. godine odnosio se i na status JP „Morskome Dobro“ koje treba da bude transformisano u Agenciju za upravljanje morskome dobrom, sa Sektorom za zaštitu javnog morskog dobra. Jedna od glavnih odgovornosti buduće

Agencije će biti upravljanje zaštićenim područjima u zoni morskog dobra. Agencija će takođe imati važnu ulogu u koordinacionim aktivnostima vezano za primjenu principa integralnog upravljanja obalnim područjem.

Agencija bi trebala da ima Sektor za zaštitu morskih dobara sa posebnom odgovornošću zaštite prirodnih resursa i posebnih ekosistema u priobalnom regionu. U tom smislu jako je važno omogućiti ovom sektoru da bude uključen u sprovođenje inspekcijskih kontrola u priobalnom regionu sa nadležnim inspekcijskim organima.

Zakon o zaštiti životne sredine

Zakon o zaštiti životne sredine („Sl. list CG“, 52/16) uvodi integralni pristup upravljanju životnom sredinom i definiše ciljeve i principe zaštite životne sredine.

Zakon definiše osnovne principe zaštite svih segmenata životne sredine pri čemu u članu 18 posebno tretira zaštita mora i obalnog područja propisujući da se zaštita mora i obalnog područja od zagađivanja obezbjeđuje se sprovođenjem mjera, radi smanjivanja i/ili uklanjanja zagađenja, odnosno opterećenja u morskoj i obalnoj sredini, očuvanja zaštićenih i ekološko značajnih područja u moru i obalnom području, zaštite, očuvanja i obnavljanja morskih resursa i sistematskim praćenjem morskih i obalnih ekosistema. Zaštita mora vrši se sprovođenjem mjera, radi zaštite morske sredine uključujući morski ekosistem i obalno područje kao nedjeljive cjeline, sprječavanjem štetnih zahvata sa negativnim posljedicama na morski ekosistem imajući u vidu njihovo kumulativno i sinergijsko djelovanje, održivim korišćenjem prirodnih resursa, sprječavanjem zagađenja mora iz vazduha, sa kopna, sa plovnih objekata uključujući i zagađenje prouzrokovano ispuštanjem sa plovnih objekata, ili iz vazduhoplova sa ciljem potapanja ili spaljivanjem na moru, prekogranično zagađenje, sprječavanje zagađenja usljed velikih nesreća i uklanjanja njihovih posljedica. Zaštita i upravljanje obalnim područjem obuhvata mjere zaštite obalnih ekosistema i održivo i integralno upravljanje obalnim resursima.

Takođe, zakon daje osnovu za strateška dokumenta kao i propisuje osnovne nadležnosti institucija iz oblasti zaštite životne sredine. Takođe Zakon dalje propisuje obim i sadržaj programa praćenja stanja životne sredine i propisuje obavezu uspostavljanja informacionog sistema zaštite životne sredine (ISZŽS). Propisuje potrebne podatke, obaveze u pogledu izvještavanja i javnog uvida u ISZŽS. Ostala pitanja regulisana Zakonom obuhvataju odgovornost za štetu nanесenu životnoj sredini, finansiranje zaštite životne sredine, te potrebne nacionalne planove i strategije u skladu sa određenim multilateralnim sporazumima o životnoj sredini itd.

Zakon o zaštiti životne sredine takođe naglašava potrebu za transparentnošću podataka i informacija koje se odnose na kvalitet životne sredine koji trebaju biti dostupni javnosti.

Zakon o planiranju prostora i izgradnji objekata

Zaštita prostora postiže se sprovođenjem Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata ("Službeni list Crne Gore", br. 064/17 od 06.10.2017) koji reguliše sistem uređenja prostora i izgradnje.

Novi Zakon centralizuje proces prostornog planiranja na način da predviđa izradu samo dva planska dokumenta i to:

- Prostornog plana Crne Gore;
- i plana generalne regulacije Crne Gore

Na ovaj način se planiranje prostora u potpunosti izuzima iz nadležnosti lokalnih samouprava i centralizuje na državni nivo. Zakon predviđa potpuno nove procedure u postupcima planiranja i izgradnje.

Zakonom je predviđeno da se planski dokumenti čija je izrada i donošenje započeta do dana stupanja na snagu novog zakona, donesu u skladu sa predhodno važećim zakonom u roku od devet mjeseci od dana stupanja na snagu novog zakona, pri čemu, ukoliko planski dokument nije bio upućen na javnu raspravu do dana stupanja na snagu novog zakona, podliježe reviziji planskog dokumenta u skladu sa procedurama propisanim novim zakonom. Ukoliko se u roku od 9 mjeseci planski dokument ne donese, njegova dalja procedura izrade i donošenja se obustavlja. Predviđeno je i da se do donošenja plana generalne regulacije Crne Gore primjenjuju važeći planski dokumenti donijeti do stupanja na snagu novog zakona, odnosno donijeti u roku od 9 mjeseci od danja stupanja na snagu novog zakona.

Prema zakonskom rešenju, Prostorni plan Crne Gore će, kao i do sada, biti generalan planski dokument koji će sadržati smjernice za izradu plana regulacije Crne Gore, dok je plan generalne regulacije Crne Gore zamišljen kao planski dokument kojim se detaljnije određuju ciljevi i mjere prostornog i urbanističkog razvoja Crne Gore, uz uvažavanje specifičnih potreba koje proizlaze iz regionalnih posebnosti, razrađuju ciljevi planiranja prostora i uređuje racionalno korišćenje prostora i područja mora, u skladu sa ekonomskim, socijalnim, ekološkim i kulturno – istorijskim razvojem. Zakonom je dalje predviđeno da Plan generalne regulacije Crne Gore obuhvata sjeverni, centralni i južni region, kao i područje nacionalnih parkova i područje pod zaštitom Organizacije za obrazovanje, nauku i kulturu Ujedinjenih nacija (UNESCO). Primorski region, pored obuhvata u skladu sa zakonom kojim se uređuje regionalni razvoj, obuhvata i teritorijalno more i isključivu ekonomsku zonu, u skladu sa zakonom kojim se uređuje more.

Zakonom je propisano da se planom generalne regulacije Crne Gore određuje: namjena površina; uslovi uređivanja, izgradnje i korišćenja prostora; koridori i kapaciteti za infrastrukturu; granice građevinskih područja naselja; granice izdvojenih građevinskih

područja van naselja; granice izdvojenih djelova građevinskog područja naselja; granice obuhvata za koje se razrađuju detaljna urbanistička rješenja; granice zona urbane sanacije; prostor predviđen za razradu urbanističkim projektima; granice područja pod zaštitom do II kategorije po kategorizaciji Međunarodne unije za očuvanje prirode (IUCN), međunarodno zaštićenih područja i područja ekološke mreže. Takođe on treba da sadrži naročito i: pravila uređenja i pravila građenja po zonama; pravila parcelacije; smjernice urbane sanacije; smjernice za izradu urbanističkih projekata; smjernice za pejzažnu arhitekturu; smjernice za zaštitu kulturne baštine; smjernice za unapređenje i zaštitu prirode i životne sredine; smjernice za prevenciju i zaštitu od elementarnih nepogoda i tehničko-tehnoloških i drugih nesreća; smjernice za prilagođavanje na klimatske promjene; smjernice za smanjenje seizmičkog rizika; smjernice za povećanje energetske efikasnosti i korišćenje obnovljivih izvora energije; smjernice za koncesiona područja; ekonomsko-tržišnu projekciju, i ostale smjernice za sprovođenje plana.

Stoga u stvari Plan Generalne regulacije treba da precizno odredi namjenu prostora shodno Prostornom planu, odnosno praktično zamijeni sva dosada postojeća planska dokumenta nižeg reda.

Predviđeno je da se Prostorni plan Crne Gore donosi za period od 20 godina, a Plan generalne regulacije Crne Gore za period od deset godina, s tim što je rok za njegovu izradu 36 mjeseci od dana donošenja novog zakona.

Poslove izrade i donošenja planskog dokumenta vrši, shodno Zakonu, Ministarstvo, što podrazumijeva: pripremu odluke o izradi planskog dokumenta i programskog zadatka; obezbjeđenje baznih studija, podloga i ostale dokumentacije potrebne za izradu planskog dokumenta; pribavljanje smjernica i uslova u skladu sa zakonom kojim se uređuje zaštita prirode; organizaciju izrade planskog dokumenta; pripremu koncepta planskog dokumenta; sprovođenje postupka prethodnog učešća javnosti; izradu planskog dokumenta; sprovođenje javne rasprave; pripremu odluke o donošenju planskog dokumenta i druge poslove u vezi izrade i donošenja planskog dokumenta.

Odluku o izradi planskog dokumenta Ministarstvo dostavlja jedinici lokalne samouprave radi davanja predloga smjernica za izradu programskog zadatka. Takođe, Ministarstvo je dužno da nakon donošenja odluke o izradi i izrade koncepta planskog dokumenta organizuje upoznavanje zainteresovane javnosti sa ciljevima i svrhom izrade planskog dokumenta, mogućim planskim rješenjima i efektima planiranja. To uključuje obezbjeđivanje uvid javnosti i dobijanje mišljenja u roku ne manjem od 30 dana što uključuje i organe lokalne uprave i tehničke organe. O učešću javnosti odnosno dostavljenim mišljenjima propisana je obaveza, sačinjavanja izvještaja.

Dalje, Ministarstvo je u obavezi da nacrt planskog dokumenta dostavi jedinici lokalne samouprave i organu za tehničke uslove na mišljenje prije revizije.

Jedinica lokalne samouprave i organ za tehničke uslove dužni su da mišljenje na nacrt planskog dokumenta dostave Ministarstvu u roku od 30 dana od dana prijema nacrta.

Ako se mišljenje na nacrt planskog dokumenta ne dostavi u roku, smatraće se da nema primjedbi. Predviđeno je da, ako organ za tehničke uslove u mišljenju navede da nije saglasan sa predloženim tehničkim uslovima, dužan je da u roku od 60 dana od dana prijema nacрта dostavi novi predlog u pogledu tehničkih uslova za čije je izdavanje nadležan, pri čemu je navedeno da se pod tehničkim uslovima smatraju uslovi priključenja na infrastrukturu.

Ovako izrađeni prostorno planski dokument dalje ide na postupak revizije i zakon propisuje način revizije od strane Savjeta za reviziju koji imenuje Vlada. Savjet ima rok od 60 dana da izradi izvještaj o reviziji planskog dokumenta.

Ministarstvo je dužno da nacrt planskog dokumenta sa mišljenjima sa prethodne javne rasprave i organa jedinica lokalne samouprave i tehničkog organa dostavi Vladi, radi utvrđivanja nacрта i njegovog stavljanja na javnu raspravu.

Nakon javne rasprave na osnovu izvještaja o javnoj raspravi, Ministarstvo dalje priprema predlog planskog dokumenta, pri čemu je u obavezi da ga dostavi organu za tehničke uslove, radi davanja saglasnosti u odnosu na predložene tehničke uslove. Organ za tehničke uslove u roku od 30 dana od dana dostavljanja planskog dokumenta treba da dostavi eventualne primjedbe ili će se u protivnom smatrati da je saglasan u pogledu predloženih tehničkih uslova.

Izmjene i dopune planskog dokumenta vrše se na način i po postupku utvrđenim zakonom za izradu i donošenje planskog dokumenta, s tim što javna rasprava traje najmanje 15 radnih dana od dana oglašavanja. Izmjene i dopune planskog dokumenta mogu se vršiti samo u obuhvatu čitavog planskog dokumenta, odnosno u obuhvatu regiona ili nacionalnog parka i područja pod zaštitom UNESCO.

Postupak izmjena i dopuna planskog dokumenta može da inicira i izvršni organ jedinice lokalne samouprave.

Takođe, predviđeno je i da, radi sprovođenja plana generalne regulacije Crne Gore skupština jedinice lokalne samouprave donosi urbanistički projekat, na predlog izvršnog organa jedinice lokalne samouprave. Urbanistički projekat donosi se za prostor definisan planom generalne regulacije Crne Gore i to: prostor na kome predstoji značajnija i složenija izgradnja odnosno koji predstavlja posebno karakterističnu cjelinu, prostor devastiran bespravnom gradnjom, kao i za naselja i djelove naselja koji predstavljaju nepokretna kulturna dobra od međunarodnog i nacionalnog značaja.

Kada su u pitanju postupci iz važeće zakonske regulative iz oblasti životne sredine poput Strateške procjene uticaja projekata na životnu sredinu (SEA) i Procjene uticaja projekata na životnu sredinu (EIA), navedeni postupci se pominju u članu 24 novog zakona, u smislu da se odluka o izradi strateške procjene uticaja donosi paralelno sa odlukom o izradi planskog dokumenta kao i u članu 80 gdje se navodi da se projekti odnosno elaborati procjene uticaja na životnu sredinu izrađuju u toku izrade projekata

ili nakon njihove izrade, u skladu sa zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata i posebnim propisima.

Dalje je predviđeno da u postupku revizije revident glavnog projekta pribavi od organa za tehničke uslove kopiju plana i list nepokretnosti, saglasnosti, mišljenja i druge dokaze utvrđene zakonom. Pri tome se definiše da je organ za tehničke uslove dužan da u roku od 15 dana od dana prijema zahtjeva od revidenta odgovori i dostavi elektronski potpisane tražene dokaze, a ukoliko organ za tehničke uslove u propisanom roku ne dostavi dokaze, smatraće se da je saglasan sa dostavljenim revidovanim glavnim projektom.

U slučaju revizije plana od strane Savjeta za reviziju revizijom planskog dokumenta smatra se: provjera usklađenosti planskog dokumenta sa odlukom o izradi; provjera međusobne usklađenosti u smislu usklađenosti sa planskim dokumentom višeg reda; provjera usklađenosti planskog rješenja sa pravilima struke; provjera usklađenosti sa propisanim standardima i normativima; provjera opravdanosti planskog rješenja i provjera usklađenosti sa novim zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata, pri čemu se nigdje ne pominje usklađenost sa Izvještajem o strateškoj procjeni uticaja.

Zakon o moru

Zakon o moru (SL. CG 17/07) uređuje unutrašnje morske vode, teritorijalno more, isključivo ekonomski pojas, isključivo ekonomsku zonu i epikontinentalni pojas. Nije dat poseban značaj zaštiti mora, te posebno stvaranju i uspostavljanju zaštićenih područja u moru u Crnoj Gori.

Ipak, u tekstu se spominje zaštita mora. Konkretno, u članu 9 navedene su dozvoljene radnje u moru, priobalnoj sredini i podmorju. Te radnje mogu se preduzimati u naučne svrhe ili biti od arheološkog interesa i trebaju biti odobrene od strane nadležnog ministarstva u svakom konkretnom slučaju (Ministarstvo nadležno za nauku i kulturu, ministarstvo nadležno za zaštitu životne sredine, ministarstvo nadležno za morsko ribarstvo, Ministarstvo odbrane).

Zakon se odnosi na očuvanje morske životne sredine u slučaju izgradnje, rada i korišćenja objekata u isključivom ekonomskom pojasu (član 30, stav 3). Konačno, član 35 navodi da se prilikom sprovođenja istraživanja, što se odnosi na iskorišćavanje prirodnih bogatstava u isključivom ekonomskom pojasu Crne Gore, moraju poštovati međunarodna i domaća pravila, procedure i standardi za zaštitu mora, živih resursa mora i morske životne sredine.

Zakon o morskom ribarstvu i marikulturi

Zakon o morskom ribarstvu i marikulturi ("Sl. list Crne Gore", br. 56/09, 40/11, 47/2015), i pravilnici (podzakonska akta), regulišu ograničavanje, kontrolu i praćenje različitih kategorija morskog ribarstva u Crnoj Gori.

Članovi 6 i 7 istog zakona odnose se na zaštitu morske životne sredine i svakog pojedinačnog resursa: „Riba i drugi morski organizmi, kao i morska biološka raznovrsnost, moraju biti zaštićeni od opasnosti po njihovu vitalnu životnu sredinu i prekomjerne eksploatacije" (Član 6) i

„U cilju zaštite biološke raznovrsnosti i stanja životne sredine:

1) Zabranjeno je odlagati ili ispuštati tečni ili čvrsti otpad od proizvodnje ili prerade ili bilo koje druge materijale koji imaju negativan uticaj na kvalitet morske životne sredine;

2) Zabranjeno je poribljavanje, uvođenje stranih vrsta riba i drugih morskih organizama , genetski modifikovanih vrsta riba ili drugih morskih organizama u more;

3) Zabranjeno je baviti se podvodnim aktivnostima na mjestima za koje nije dobijena dozvola državne uprave nadležne za ribarstvo (u daljnjem tekstu: organ uprave);

4) Zabranjeno je baviti se ribolovom, sakupljanjem i stavljanjem u promet zaštićenih vrsta riba i drugih morskih organizama .

„5)zabranjeno je držanje na plovilu, pretovar i iskrcaj morskih kornjača i morskih medvedica, osim u slučaju spašavanja ili pružanja pomoći u cilju oporavka povrijeđene jedinke;

6) morske kornjače i morske medvedice koje se slučajno ulove u ribarske mreže ili ribolovne alate, moraju biti vraćene u vodu žive i neozlijeđene u mjeri u kojoj je to moguće;

7) sve vrste hrskavičavih riba, odnosno ajkule i raže koje su dozvoljene za ulov, prilikom držanja na plovilu, pretovara, iskrcaja i nuđenja na prodaju moraju biti u stanju u kojem su ulovljene;

8) zabranjeno je svim hrskavičavim ribama ajkulama i ražama, prilikom držanja na plovilu, pretovara i iskrcaja otklanjati glavu, kožu i peraja;

9) zabranjeno je vraćanje, odnosno bacanje u vodu trupa ajkule kojoj su prethodno otklonjena peraja, glava ili bilo koji dio tijela;

10) zabranjeno je kupovati, nuditi na prodaju i prodavati peraja hrskavičave ribe ajkule koja su otklonjena, zadržana na plovilu, pretovarena ili iskrcana suprotno ovom zakonu;

11) zabranjeno je obavljati ribolov povlačnim dredžama i pridnenim mrežama kočama na dubinama većim od 1000 m

Gdje mogu biti uspostavljena nova biološka staništa, postavljaju se vještački podvodni grebeni u svrhu očuvanja biološke raznovrsnosti i uslova u životnoj sredini." (Član 7)

Zakon o Procjeni uticaja na životnu sredinu i Strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu

Zakon o Procjeni uticaja na životnu sredinu (SL. CGbr. 075/18) propisuje procedure za sprovođenje PUŽS za projekte koji mogu imati značajan uticaj na životnu sredinu, dok Zakon o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu ("Sl. listu CG", 59/11, 52/16) propisuje procedure – od faze skrininga do faze odobrenja – za procjenu uticaja određenih planova i programa na životnu sredinu.

Shodno Zakonu o zaštiti prirode Ocjena prihvatljivosti za područja ekološke mreže propisana je u Članu 46 i definisana je kao postupak koji se sprovodi za područja ekološke mreže kad postoji mogućnost da plan, program, projekat, posebno ili u kombinaciji sa drugim planovima, programima i projektima može imati značajan negativan uticaj, na ciljeve očuvanja i negativan uticaj na ekološki integritet područja ekološke mreže. Postupak ocjene prihvatljivosti sastoji se od: -prethodne ocjene i - glavne ocjene. Postupak ocjene prihvatljivosti ne sprovodi se za planove ili djelove planova, programe i projekte, koji su neophodni za upravljanje područjem ekološke mreže ili su sa njim neposredno povezani. Za planove i programe za koje se sprovodi postupak strateške procjene uticaja na životnu sredinu i za projekte za koje se sprovodi postupak procjene uticaja na životnu sredinu, postupak ocjene prihvatljivosti sprovodi se u okviru tih postupaka. Mehanizam ocjene prihvatljivosti primjenjivaće se od dana proglašenja ekološke mreže, kako je to Zakonom o zaštiti prirode propisano što znači da kako ista nije proglašena još uvijek nije u primjeni.

Značajno je naglasiti da u svim navedenim postupcima procjena uticaja i ocjene prihvatljivosti omogućeno je učešće javnosti putem mehanizma javnih rasprava u sklopu sprovođenja ovih postupaka.

Zakon o vodama (Sl. list RCG 84/2018)

Zakonom o vodama uređuje se pravni status i način integralnog upravljanja vodama, vodnim i priobalnim zemljištem i vodnim objektima, uslovi i način obavljanja vodne djelatnosti i druga pitanja od značaja za upravljanje vodama i vodnim dobrom.

Ovaj zakon primjenjuje se na: - površinske i podzemne vode i mješovite vode ušća rijeka koje se ulivaju u more; - mineralne i termalne vode; - vodno dobro; - nalazišta vode za piće u teritorijalnom moru; - vode priobalnog mora od zagađivanja s kopna

Osnovni principi upravljanja vodama definisani su tako da se upravljanje vodama i vodnim dobrom vrši se na način kojim se: - sprječava pogoršavanje, štiti i poboljšava status vodenih ekosistema, kao i kopnenih i močvarnih ekosistema koji su direktno zavisni od vodenih sistema; - obezbjeđuje dobar status voda; - podstiče privredni i društveni razvoj; - štiti i unaprjeđuje vodeni ekosistem u cjelini kroz specifične mjere progresivnog smanjenja ispuštanja, emisija i gubitaka prioriternih supstanci i prekida ili postepenog faznog ukidanja ispuštanja, emisija i gubitaka prioriterno opasnih supstanci; - promoviše održivo korišćenje voda zasnovano na dugoročnoj zaštiti raspoloživih vodnih resursa; - obezbjeđuje progresivno smanjenje zagađivanja podzemnih voda i sprječava njeno dalje zagađivanje; - doprinosi ublažavanju efekata poplava i suša.

Upravljanjem vodama i vodnim dobrom doprinosi se: - obezbjeđenjem odgovarajućeg kvaliteta površinskih i podzemnih voda za potrebe održivog, izbalansiranog i pravičnog korišćenja vode; - značajnom smanjenju zagađivanja podzemnih voda, zaštiti kopnenih i voda priobalnog mora, realizaciji ciljeva utvrđenih odgovarajućim međunarodnim sporazumima, uključujući one sporazume kojima je cilj prevencija i eliminacija

zagađenja morske sredine; - **obezbjeđenju uslova za učešće javnosti u postupku donošenja odluka koje se odnose na vode**; - izbjegavanju i rješavanju sukoba interesa u zaštiti i korišćenju voda.

Zakon dalje definiše da su vode, kao prirodno bogatstvo i dobro od opšteg interesa, u državnoj su svojini.

Vode na teritoriji Crne Gore, prema značaju ili prekograničnom uticaju, dijele se na vode od značaja za Crnu Goru i vode od lokalnog značaja. Vode od značaja za Crnu Goru utvrđuje Vlada, na predlog Ministarstva. Vode od značaja za Crnu Goru upisuju se u registar koji vodi organ državne uprave nadležan za poslove upravljanja vodama odnosno Uprava za vode. Vode manjih vodotoka i izvora do 30 l/s u hidrološkom minimumu, ako njihovo korišćenje nije namijenjeno za regionalno ili javno vodosnabdijevanje ili ako za njihovo korišćenje vodne akte ne izdaje nadležni organ uprave, koji izviru, ulivaju se ili uviru na području opštine, kao i druge vode koje nijesu obuhvaćene stavom 2 ovog člana, smatraju se vodama od lokalnog značaja.

Vode od lokalnog značaja upisuju se u registar koji vodi nadležni organ lokalne uprave.

Priobalno zemljište, u smislu Zakona o vodama, čini pojas zemljišta širine 15 m za vode od značaja za Crnu Goru i 10 m za vode od lokalnog značaja od granice vodnog zemljišta, koji, po pravilu, služi za održavanje zaštitnih objekata i korita za veliku vodu i druge aktivnosti u upravljanju vodama. Izuzetno Vlada može utvrditi i drukčiju širinu pojasa priobalnog zemljišta, ukoliko je to potrebno zbog: 1) zaštite voda, vodenih i priobalnih ekosistema; 2) uređenja voda; 3) zaštite dobara posebnih vrijednosti i kapitalnih objekata; 4) obavljanja drugih poslova od opšteg interesa u skladu sa ovim zakonom; 5) omogućavanja opšteg korišćenja vodnog dobra. Granice vodnog zemljišta utvrđuje Uprava za vode, odnosno nadležni organ lokalne uprave. Oznake i granice vodnog zemljišta na predlog nadležnog organa, upisuju se u katastar nepokretnosti. Propisom Vlade bliže se utvrđuje način određivanja i granice vodnog zemljišta. Vodno dobro se, shodno Zakonu, koristi za: - izgradnju objekata vodne infrastrukture; - preduzimanje mjera koje se odnose na poboljšanje hidromorfoloških i bioloških karakteristika površinskih voda; - preduzimanje mjera koje se odnose na zaštitu prirode; - izgradnju objekata za korišćenje voda, sigurnost plovidbe i korišćenje vode za kupanje; - izgradnju objekata namijenjenih za zaštitu voda od zagađivanja; - izgradnju objekata, namijenjenih za odbranu i bezbjednost države, zaštitu i spasavanje ljudi, životinja ili imovine; - druge namjene utvrđene u skladu sa Zakonom.

Upravljanje vodama, kao dobrom od opšteg interesa, ostvaruje se na način i pod uslovima utvrđenim Zakonom i isto obuhvata djelatnosti i mjere koje se preduzimaju radi održavanja i unaprjeđenja režima voda u jedinstvenom vodnom sistemu na određenom području u cilju: obezbjeđenja potrebnih količina vode propisanog kvaliteta za pojedine namjene, zaštite voda od zagađivanja i zaštite od štetnog dejstva voda. Upravljanje vodama i vodnim zemljištem, od značaja za Crnu Goru, u nadležnosti je Crne

Gore. Upravljanje vodama i vodnim zemljištem, od lokalnog značaja, u nadležnosti je jedinice lokalne samouprave, ako Zakonom nije drukčije određeno.

Dalje, Zakon propisuje da se upravljanje vodama i vodnim zemljištem zasniva se na sljedećim načelima: 1) nezamjenljivosti vode kao resursa i uslova egzistencije - voda kao prirodno javno dobro može se koristiti samo na način kojim se ne ugrožava njena supstanca i ne isključuje njena prirodna uloga; 2) cjelovitosti - procesi u prirodi, čija je značajna komponenta voda, kao i povezanost i međuzavisnost vodenih ekosistema i ekosistema u priobalju, ne smiju se narušavati; 3) jedinstva vodnog sistema, zasnovanog na integralnom upravljanju vodama, u okviru jedinstvenog vodnog područja, u skladu sa razvojem Crne Gore, uz uspostavljanje jedinstvenog vodnog informacionog sistema i uvažavanje međunarodnih sporazuma naročito u pogledu održivog upravljanja vodama zemalja iz rječnog sliva; 4) održivog razvoja, kojim se, zbog zadovoljenja potreba u sadašnjosti, ne ugrožava mogućnost budućih generacija da zadovolje svoje potrebe; 5) dugoročne zaštite kvaliteta i cjelishodnog korišćenja raspoloživih izvorišta voda; 6) prava na zaštitu od štetnog djelovanja voda (zaštite stanovništva i njegove imovine), uz uvažavanje prirodnih procesa, zaštite prirodnih vrijednosti i ekonomske opravdanosti zaštite; 7) ekonomskog vrednovanja voda, koje podrazumijeva pokrivanje troškova obezbjeđivanja i pripreme vode za različite korisnike i troškova zaštite i uređenja voda, na principu "korisnik plaća - zagađivač plaća"; 8) kontinuiranog upravljanja na svim nivoima planiranja i fazama uređivanja, korišćenja i zaštite; 9) učešća javnosti, koje omogućava odgovarajuće učešće stanovništva i drugih zainteresovanih lica u usvajanju planova upravljanja vodama;

Radi obezbjeđenja cjelovitog upravljanja vodama, uz uvažavanje hidrografskih karakteristika, jedinstvenosti i povezanosti vodnog režima, na teritoriji Crne Gore određuju se vodna područja kao osnovne jedinice za upravljanje vodama i to: 1) vodno područje Dunavskog sliva je dio međunarodnog vodnog područja Dunava na teritoriji Crne Gore, koje obuhvata slivove: Ibra, Lima, Čehotine, Tare i Pive, sa pripadajućim podzemnim vodama; 2) vodno područje Jadranskog sliva je dio međunarodnog vodnog područja Jadranskog mora na teritoriji Crne Gore, koje obuhvata slivove: Zete, Morače, Skadarskog jezera, Bojane, Trebišnjice i vodotoke područja Crnogorskog primorja, koji se direktno ulivaju u Jadransko more, sa pripadajućim podzemnim i priobalnim morskim vodama.

Dokumenta upravljanja vodama su: Strategija upravljanja vodama i plan Upravljanja vodama riječnog sliva. Strategija je planski dokument kojim se utvrđuju dugoročni pravci upravljanja vodama. Strategiju donosi Vlada, na period od najmanje deset godina. Strategija se preispituje po isteku šest godina od dana donošenja.

Plan upravljanja vodama naročito sadrži: 1) generalni opis karakteristika prostora za koji se radi plan, koji obuhvata i izradu karata sa naznakom položaja, granica i uslova za tipove vodnih tijela površinskih voda, kartiranje eko regiona i tipova vodnih tijela površinskih voda i izradu karata sa naznakom položaja i granica vodnih tijela podzemnih voda; 2) prikaz značajnijih uticaja ljudskih aktivnosti na status površinskih i

podzemnih voda, uključujući procjenu zagađenja od koncentrisanih i rasutih zagađenja, koji obuhvata i pregled korišćenja zemljišta, procjenu pritisaka na kvantitativni status vode i njeno zahvatanje; 3) identifikaciju i izradu karata zaštićenih područja; 4) kartu osmatračke (monitoring) mreže i kartografski prikaz rezultata osmatranja, koji uključuje status površinskih (ekološki i hemijski) i podzemnih (hemijski i kvantitativni) voda i zaštićenih područja sa razlozima za moguća odstupanja; 5) listu prioriternih ciljeva zaštite životne sredine u pogledu površinskih i podzemnih voda i zaštićenih područja, sa razlozima za moguća odstupanja; 6) vodni bilans; 7) identifikaciju vodnih tijela koja se koriste za vodosnabdijevanje, sa prosječnim zahvatanjem vode većim od 10 m³/dan ili koja služe za vodosnabdijevanje više od 50 stanovnika, odnosno koja se planiraju za takvo korišćenje; 8) prikaz programa mjera i način i dinamiku ostvarivanja utvrđenih ciljeva u oblasti zaštite od štetnog dejstva voda, zaštite voda (uključujući i mjere zaštite zahvaćene vode namijenjene upotrebi vode za piće, kojima se obezbjeđuje manji stepen prečišćavanja u proizvodnji vode za piće, zabrana unošenja i kontrola emisije zagađenja, zabrana i slučajevi u kojima je dozvoljeno direktno ispuštanje zagađenja u podzemne vode, sprječavanje i smanjenje uticaja akcidentnih zagađenja i dr.) i korišćenja voda (obezbjeđenje vode za piće i druge potrebe, kontrole nad zahvatanjem i akumuliranjem vode, uključujući i zabrane korišćenja voda, ekonomske cijene korišćenja vode i dr.); 9) dopunske mjere za dostizanje utvrđenih ciljeva zaštite životne sredine; 10) pregled posebnih planova upravljanja vodama za pojedine podslivove i programa mjera, sa karakteristikama ili tipovima vodotoka; 11) ekonomsku analizu korišćenja i zaštite voda i zaštite od štetnog dejstva voda, sprovedene po principu "korisnik plaća" i "zagađivač plaća", sa preporukom optimalnih rješenja; 12) prikaz, dinamiku i način obezbjeđenja sredstava za realizaciju predviđenih mjera kao i ekonomsku analizu troškova i dobiti (CBA); 13) izvještaj koji obuhvata opis aktivnosti i stavove povodom primjedaba, predloga i sugestija u postupku pripreme plana upravljanja vodama; 14) listu organa i organizacija u oblasti upravljanja vodama, sa njihovom odgovornošću i statusom; 15) način pribavljanja baznih dokumenata i informacija na osnovu kojih je izrađen plan; 16) podatke o kontrolnim mjerama za koncentrisane izvore zagađenja i obezbjeđenje statusa voda u vještačkim i jako modifikovanim vodnim tijelima; 17) pregled obaveza preuzetih međunarodnim sporazumima koji se odnose na upravljanje vodama i način njihovog ostvarivanja; 18) sažeti prikaz mjera potrebnih za implementaciju propisa o zaštiti voda; 19) principe uspostavljanja informacionog sistema za obezbjeđenje upravljanja vodama na vodnom području, odnosno riječnom slivu.

Planove upravljanja vodama donosi Vlada, na predlog Ministarstva. Stručnu pripremu planova upravljanja vodama za riječne slivove vrši Uprava za vode.

Za Strategiju i planove upravljanja vodama na vodnom području, odnosno dijelu vodnog područja, obavezna je izrada strateške procjene uticaja na životnu sredinu. Nadležni organ uprave dužan je da omogući aktivno učešće javnosti i zainteresovanih lica u postupku pripreme i donošenja plana upravljanja vodama, odnosno njegove izmjene nakon sprovedenog postupka preispitivanja i učini dostupnom svu dokumentaciju od značaja za njegovu izradu.

Korišćenjem voda, u smislu Zakona o vodama, smatra se: 1) zahvatanje, crpljenje i upotreba površinskih i podzemnih voda za različite namjene (za piće, sanitarne i tehnološke potrebe, navodnjavanje, flaširanje mineralnih i prirodnih voda, proizvodnju soli i dr.); 2) korišćenje voda za uzgoj riba, školjki i rakova; 3) korišćenje vode za proizvodnju električne energije i druge pogonske namjene; 4) korišćenje voda za plovidbu; 5) korišćenje voda za sport, turizam, kupanje, rekreaciju i balneoklimatološke svrhe; 6) korišćenje termalne i mineralne vode (osim podzemnih voda iz kojih se mogu dobiti korisne mineralne sirovine i geotermalna energija); 7) korišćenje vode za ekološke i druge namjene, u skladu sa ovim zakonom.

Opštom upotrebom voda, smatra se njeno korišćenje, bez prethodnog tretmana, odnosno bez upotrebe posebnih uređaja (pumpe, natege i dr.) ili izgradnje vodnih objekata za: 1) lične i potrebe domaćinstva (za piće, sanitarne potrebe, pojenje stoke i sl.); 2) kupanje i rekreaciju u površinskim vodama; 3) gašenje požara i obavljanje poslova zaštite ljudi i dobara; 4) plovidbu. Način i uslovi opšte upotrebe vode tačaka 1, 2 i 3 bliže se uređuju propisom nadležnog organa jedinice lokalne samouprave. Svako korišćenje voda koje prelazi opštu upotrebu predstavlja posebnu upotrebu, za koju je potrebno steći vodno pravo koje se stiče vodnom dozvolom ili ugovorom o koncesiji.

Za svako vodno područje određuju se područja posebne zaštite voda, radi zaštite površinskih i podzemnih voda, ili očuvanja staništa biljnih i životinjskih vrsta direktno zavisnih od vode. Zaštićena područja su: - sva vodna tijela namijenjena korišćenju za ljudsku upotrebu; - područja namijenjena zaštiti ekonomski važnih akvatičnih biljnih i životinjskih vrsta; - vodna tijela ili njihov dio namijenjen rekreaciji, uključujući i područja određena za kupanje; - područja podložna eutrofikaciji i osjetljiva na nitrate; i - područja namijenjena zaštiti staništa ili vrsta gdje je održavanje ili poboljšanje statusa voda bitan uslov za njihov opstanak i reprodukciju u skladu sa programom Natura 2000. Zaštićena područja upisuju se u registar zaštićenih koji vodi Uprava za vode. Registar sadrži i karte sa označenim položajem svakog zaštićenog područja i nazive akata na osnovu kojih su zaštićena područja proglašena.

Osjetljiva područja i područja koja pripadaju slivu osjetljivog područja su područja na kojima je radi zaštite životne sredine i kvaliteta voda recipijenta od ispuštanja komunalnih i industrijskih otpadnih voda neophodan veći nivo prečišćavanja otpadnih voda do dostizanja kvaliteta voda. Osjetljiva područja određuje Vlada. Kriterijumi za određivanje osjetljivih područja uređuju se propisom Ministarstva. Osjetljiva područja preispituju se po isteku četiri godine od dana njihovog određivanja, odnosno preispitivanja.

Ranjiva područja su područja na kojima je radi smanjenja zagađivanja vode uzrokovanog nitratima iz poljoprivrednih izvora i sprječavanja daljeg zagađivanja potrebno sprovesti pojačane mjere zaštite voda od zagađivanja nitratima iz tih izvora. Ranjiva područja na osnovu sprovedenog monitoringa koncentracije nitrata iz poljoprivrednih izvora u površinskim i podzemnim vodama određuje Vlada. Ranjiva područja preispituju se po isteku četiri godine od dana njihovog određivanja, odnosno

preispitivanja, uzimajući u obzir nastale promjene koje se nijesu mogle predvidjeti u vrijeme određivanja ranjivih područja. Zaštita vodnih tijela površinskih i podzemnih voda od zagađivanja nitratima, za ranjiva područja, vrši se na osnovu akcionih programa sa obaveznim mjerama koje donosi organ državne uprave nadležan za poslove poljoprivrede na period od četiri godine.

Kriterijumi za utvrđivanje ranjivih područja, način sprovođenja monitoringa koncentracije nitrata iz poljoprivrednih izvora u slatkim površinskim i podzemnim vodama i monitoringa eutrofikacije slatkih površinskih voda, estuarskih i priobalnih voda uređuju se propisom Ministarstva.

Vodnim aktima se, radi obezbjeđenja jedinstvenog vodnog režima, integralnog upravljanja i pravičnog pristupa vodama, utvrđuju uslovi i način ostvarivanja prava na vodu. Vodna akta su: 1) vodni uslovi; 2) vodna saglasnost; 3) vodna dozvola; 4) vodni nalog. Vodna akta moraju biti u skladu sa Strategijom, planovima upravljanja vodama i odgovarajućom tehničkom dokumentacijom.

Zakon dalje predviđa da se radi unaprjeđivanja vodnih sistema, obezbjeđenja održivog korišćenja voda zasnovanog na dugoročnoj zaštiti raspoloživih vodnih resursa, pravilnog, ekonomičnog i efikasnog korišćenja javnog vodnog dobra i obezbjeđenja finansijskih sredstava za unaprjeđenje voda, na javnom vodnom dobru mogu se dati koncesije.

Koncesija na javnom vodnom dobru stiće se na način i po postupku utvrđenim zakonom kojim je uređena koncesija na prirodnim bogatstvima i predmet koncesije na javnom vodnom dobru može biti: 1) korišćenje vode za potrebe javnog vodosnabdijevanja naselja većih od 200 stanovnika; 2) korišćenje vode za proizvodnju napitaka; 3) flaširanje, odnosno pakovanje vode, tankovanje inostranih plovni objekata i dovođenje ili dopremanje vode u komercijalne svrhe; 4) korišćenje vodnih snaga za proizvodnju električne energije i pogon postrojenja; 5) korišćenje voda za tehnološke i slične potrebe pravnih lica u količini većoj od 86 m³ na dan; 6) crpljenje podzemnih voda u količini većoj od 86 m³ na dan; 7) zahvatanje voda za navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta u količini većoj od 175 m³ na dan; 8) uzgoj ribe i rakova u količini većoj od 150 t/god. i školjki na površini većoj od 2,5 ha u privredne i druge svrhe; 9) eksploatacija rječnih nanosa, ako je procijenjena količina nanosa na ležištu veća od 1 000 m³.

Odluku o dodjeli i prestanku koncesije za izgradnju, održavanje i korišćenje vodnih objekata za koje vodne akte izdaje nadležni organ lokalne uprave, odnosno za korišćenje javnog vodnog dobra od lokalnog značaja, ako zakonom nije drukčije određeno, donosi nadležni organ opštine.

Zakon o nacionalnim parkovima

Proglašavanje i upravljanje nacionalnim parkovima u Crnoj Gori vrši se na osnovu Zakona o nacionalnim parkovima (SL br. 56/09 i 28/2014). Zakon utvrđuje granice,

stepen zaštite, ograničenja u pogledu izgradnje, dozvoljeno korišćenje resursa i kako treba upravljati nacionalnim parkovima.

Ovaj zakon štiti i unapređuje nacionalne parkove tako što: osigurava uslove za zaštitu; unapređuje i uređuje racionalno korišćenje resursa nacionalnih parkova; stvara povoljne uslove za održivost i razvoj flore, faune i vrsta gljiva i njihovih zajednica; štiti i unapređuje posebne prirodne vrijednosti; uređuje istraživanje i korišćenja nacionalnih parkova za potrebe razvoja nauke, obrazovanja, turizma, kulture i rekreacije; sprečava radnje koje mogu poremetiti osnovne karakteristike i svojstva nacionalnih parkova i zaštitu životne sredine (član 4).

Sadrži dugačak spisak zabranjenih radnji koji obuhvata samo radnje usmjerene na faunu i floru područja i prirodne uslove na samoj lokaciji. Član 16.2 popisuje radnje koje su zabranjene kako bi spriječilo uništenje, oštećenje ili zagađenje nacionalnih parkova.

Sredstva za zaštitu i razvoj nacionalnih parkova osiguravaju se iz budžeta Crne Gore, prihoda od rada javne ustanove Nacionalni parkovi Crne Gore, naknade za korišćenje resursa nacionalnih parkova, naknade za štete nanесene resursima nacionalnih parkova, udruživanjem sredstava preduzeća, ustanova i drugih pravnih lica, iz kredita, zajmova, poklona, nasljedstva i ostalih izvora (član 32).

Zakona o nacionalnim parkovima (SL br. 56/09 i 28/2014), odnosi se na zakonski status JP „Nacionalni Parkovi“ koji moraju da se transformišu u model tržišno orijentisanog preduzeća. Takođe, Zakon propisuje detaljnije takse i nadoknade, zabranjene aktivnosti i po prvi put uvodi mogućnost primjene pristupa ekosistemskih servisa u upravljačku praksu.

Zakon o zaštiti mora od zagađivanja sa plovnih objekata ("SL CG" 027/14)

Zakonom o zaštiti mora od zagađivanja sa plovnih objekata uređuje se zaštita mora od zagađivanja sa plovnih objekata koji plove ili se nalaze u unutrašnjim morskim vodama i teritorijalnom moru Crne Gore prihvati i rukovanje otpadom u lukama, kao i odgovornost i naknada štete u slučaju zagađivanja.

Zakon o sigurnosti pomorske plovidbe ("SL CG" 71/2017)

Zakon o sigurnosti pomorske plovidbe uređuju uslove za pomorske objekte, posadu i plovne objekte koji plove unutrašnjim morskim vodama i teritorijalnim morem Crne Gore za sigurnost pomorske plovidbe i druga pitanja kojima se obezbjeđuje sigurnost pomorske plovidbe.

Nacionalna lista zaštićenih vrsta (Rešenje o stavljanju pod zaštitu rijetkih, prorijedjenih, endemskih i ugroženih biljnih i životinjskih vrsta (Sl. CG 76/06))

Lista zaštićenih vrsta definisana je Rešenjem o stavljanju pod zaštitu rijetkih, prorijedjenih, endemskih i ugroženih biljnih i životinjskih vrsta (Sl. CG 76/06)) shodno

Članu 27 Stav 6 a povezano sa Članom 16, alineja 5 Zakona o zaštiti prirode (Sl. list Crne Gore", br. 51/08, 21/09 , 40/11, 62/13). Iako lista nije u potpunosti usaglašena sa međunarodnim zakonodavstvom, svakako i sad uključuje relevantne marinske i obalne vrste.

Analiza „**Uspostavljanje zaštićenih područja u moru u Crnoj Gori: analiza glavnih prepreka i problema sa listom preporuka**“ dio je projekta „*Podrška lokalnim zajednicama u zaštiti i promociju budućeg zaštićenog područja u moru – Katič*“, koji Green Home realizuje zajedno sa Mediteranskim centrom za ekološki monitoring (MedCEM) i Crnogorskim društvom ekologa (CDE), a koji je finansiran od strane Partnerskog fonda za kritične ekosisteme (CEPF).

Green Home je vodeća nevladina organizacija za zaštitu živone sredine osnovana 14.02.2000. godine. Organizacija je nastala iz želje studenata biologije i građana za aktivnim učešćem u očuvanju i unapređenju životne sredine, kroz javno zagovaranje i zastupanje ekoloških politika u praksi, podrške primjeni nacionalnih, evropskih i svjetskih standarda u oblasti zaštite životne sredine i ostvarenje koncepta održivog razvoja Crne Gore u praksi.

U dostizanju ovoga, posvetili smo se jačanju organizacija civilnog društva i poboljšanju dijaloga sa svim društvenim akterima u oblasti ekologije, kako bi osnažili saradnju i zajednički doprinjeli održivom razvoju i afirmaciji Crne Gore kao ekološke države u praksi.

Naš rad je podijeljen u dva programa:

Program za zaštitu životne sredine ima za cilj promociju, edukaciju i pružanje podrške u lokalnim i nacionalnim inicijativama u oblasti zaštite i očuvanja prirode. Kroz program za životnu sredinu želimo da pomognemo u rješavanju problema na polju zaštite i očuvanja životne sredine i održive upotrebe prirodnih resursa.

Program za energiju i klimu ima za cilj promociju, edukaciju i pružanje podrške u lokalnim i nacionalnim inicijativama u oblasti energetske efikasnosti i korišćenja alternativnih izvora energije. Kroz program za energiju želimo da ukažemo na važnost primjene mjera energetske efikasnosti i pozitivne efekte koji se na ovaj način mogu postići kako u smislu očuvanja životne sredine tako i poboljšanja životnog komfora.

NVO Zeleni dom – Green Home

Dalmatinska 78

81000 Podgorica, Crna Gora

+382 20 609 375

www.greenhome.co.me

greenhome@greenhome.co.me

